

Keskkonnahoidlikult arenev, sotsiaalselt õiglane ja majanduslikult mõtlev Tartu

TARTU AGENDA 21

Tartu, 1999

Toimetuskolleegium: Uku Alakivi
Prof. Toomas Frey (kolleegiumi esimees)
Prof. emer. Aleksander Maastik
Prof. Ülo Mander

Keelenõustaja: Helju Vals

Kontaktaadress: Irja Alakivi, Tartu Agenda 21 koordinaator
Tartu Linnavalitsus, Linnaplaneerimise osakond
Raekoja plats 3, 51003 Tartu

Tel: 27 440 157 (+372 7 440 157)
Faks: 27 441 242 (+372 7 441 242)
e-mail: irja@raad.tartu.ee

Tartu Agenda 21 interneti aadress: www.tartu.ee/Kohalik_voim/tartu_kvoim.html

© Kaanefoto: Uku Alakivi
© Kaanekujundus: Ain Tavita

Fotod: Tartu Agenda 21 fotokogu, Irja ja Uku Alakivi fotokogu, AS Tartu Veevärk, AS Tartu Keskkatlamaja, Ingvar Pärnamäe

Teostatud Ain Tavita Agentuuris, 1998/1999
Trükitud keskkonnasõbralikule paberile *Cyclus Offset* Tõravere Trükikojas

© 1999 Tartu Linnavalitsuse linnaplaneerimise osakond, Tartu Agenda 21 toimetuskolleegium

SAATEKS

Tartu Linnavalitsus kinnitas 6. novembri 1997 korraldusega nr 2601 laiapõhjalise töörühma koosseisu, kelle ülesandeks sai eri valitsemisalade koostöö tulemusena ette valmistada Tartu Agenda 21 - säästva arengu põhimõtteid kajastav ning Tartu edumeelse arendamise ja sihikindla väljaarendamise püüdlusi kirjeldav dokument. Esimene nurgakivi pandi Tartu Agenda 21-le 1994. aastal koos teiste Euroopa omavalitsustega Ålborgis, teine nurgakivi Tartu Linnavolikogu 40. istungi otsusega 28. juunist 1995, kolmas Tartu linna põhimäärusega (volikogu määrus 22.05.1997 nr 11) ja neljas ülnimetatud rühmatöö alustamisega. Tartu Agenda 21 koostamine oli ja kavandatu elluviimine on keskkonnateadlikkust edendav ja motivatsiooniloov tegevus, mis eestlase alalhoidliku käitumisviisi ning kõrgelt arenenud keskkonnakaitseliste ja ajaloolis-kultuuriliste väärtushinnangute olemasolu tõttu pakkus ja pakub avastamis-, aga ka jätkuvat äratundmisrõõmu. Töörühmas esindatud inimeste kaudu kaasas selle koostamine erinevaid sihtrühmi ja haldustasemeid ning valminud dokument (volikogu määrus 17. detsember 1998 nr 67) kirjeldab avalikkusele ennekõike Tartus, kuid ka mujal Eestis ja välismaal Tartu säästva arengu tee valiku sisulisi põhjendusi.

Ühelt poolt Euroopa ja maailma arenenud tööstusmaade keskkonnahädade ning arengumaade hävitavate sotsiaalsete probleemide (ennekõike rahvastiku juurdekasv ja süvenev vaesus) leevendamiseks ja teiselt poolt arengupõhimõtetes üksmeelele jõudmiseks koostatud säästva arengu alusmaterjalides ja tegevuskavades on palju meie jaoks taasavastatavat ja üldtuntut, kuid igapäevaelus kahjuks mitte alati rakendamist leidvat. Eesti teadlaste sellekohased teadmised ja seisukohad said meie üldsusele kättesaadavaks alalhoidlikku arengut ja looduskeskset elulaadi käsitleval Eesti VI ökoloogiakonverentsil 24.-26. 04. 1994 (Kaasaegse ökoloogia probleemid, Tartu 1996, toim T. Frey).

Üldjuhtimise ning linnavalitsuse osakondade ja allasutuste osaluse eest vastutas kogu Tartu Agenda 21 koostamise perioodil abilinnapea Anto Ili. Projekti vedas ja koordineeris Irja Alakivi linnaplaneerimise osakonna arenguteenistusest, juhtides samal ajal alltöörühma *Keskkonnainformatsioon ja -aruandlus*. Tartu esimese keskkonnapolitika töötas välja alltöörühm *Keskkonnaideoloogiad ja keskkonnaplaneerimine* Uku Alakivi juhtimisel. Tartu Agenda 21 töörühma liikmetena, oma valdkondade esindajate ja tippasjatundjatena on kogu tööprotsessi ja tulemusse andnud oma panuse AS Tartu Veevärk juhatuse esimees Toomas Kapp, emeritprofessor Aleksander Maastik, Eestimaa Looduse Fondi juhatuse liige Robert Oetjen (ühtlasi keskkonnahariduse alltöörühma kuraator), keskkonnaajakirjanik Aita Ottas, Tartu Maavalitsuse keskkonnanosakonna juhataja Uno Parm (kuuludes ühtlasi alltöörühma *Keskkonnaideoloogiad ja keskkonnaplaneerimine*), ettevõtja Raivo Rand, TÜ keskkonnateaduste nõukogu esimees prof Toomas Tenno, EPMÜ professorid Hardi Tullus ja Toomas Frey, TÜ professor Ülo Mander, linnavalitsuse haridusosakonna juhataja Avo Veermäe (ühtlasi alltöörühma *Keskkonnaideoloogiad ja keskkonnaplaneerimine* liige) ning lühiajaliselt töös osalenud Marko Kaasik.

Peeti enam kui 40 töörühma ja alltöörühmade koosolekut, 2 foorumit, 1 seminar-teabepäev, käivitati Tartu koolide Agenda 21 protsess, esineti arvukate loengute ja ettekannetega linnavalitsuse allasutustes, samuti teistes omavalitsustes, paralleelsetes projektides, avaldati teateid ja pikemaid artikleid ajalehtedes ja ajakirjades, algatati, juhendati ja täideti lepingulisi töid. Osaletakse Eesti Agenda 21 ettevalmistamisel ja rahvusvahelises säästva arengu koostöövõrgus.

Valminud töö andsid austusega üle linnavalitsusele Irja Alakivi, Uku Alakivi, Toomas Frey, Marko Kaasik, Toomas Kapp, Aleksander Maastik, Ülo Mander, Robert Oetjen, Aita Ottas, Uno Parm, Raivo Rand, Toomas Tenno, Hardi Tullus, Avo Veermäe. Järgnes avalik väljapanek ja arutelu. Dokumendiprojekti avaliku väljapaneku ajal esitatud täiendusettepanekud sulatas töösse professor Toomas Frey juhtimisel töötanud toimetuskolleegium, mille liikmed olid Uku Alakivi, Ülo Mander ja Aleksander Maastik. Volikogusse suunatud dokumendiprojekti lõppredaktsiooni valmistasid ette Jüri Mölder ja Anto Ili. Tänu kõigile.

Tänu pälvivad ka kaudsemalt kaasa löönud, sest tegemist on olnud laiapinnalise ühistööga:

- Kõik linnavalitsuse osakonnad ja teenistused, linnavolikogu liikmed (osalemine statistilises uuringus, säästva arengu aspektide määratlemine, keskkonnakaitseliste eesmärkide püstitamine osakondades).
- Ettevõtete tippjuhid (osalemine statistilises uuringus, säästva arengu aspektide määratlemine).
- Tartu koolides loodus- ja keskkonnakaitselise õpetavad õpetajad (osalemine statistilises uuringus, säästva arengu aspektide määratlemine, osalemine koolide Agenda 21 projektis).
- Tartu Agenda 21 töörühma ühised alltöörühmad Tartu 2012 säästliku ja keskkonnahoidliku arengu teemagrupiga.
- Tartu 2012 kõigi teiste teemagruppide liikmed seminaridel, infopäeval ja foorumitel osalemise kaudu.
- Linnaplaneerimise osakonna töötajad osalemisega foorumitel, rühmatöödes ja igapäevase panusega.
- Ajalehes Postimees avaldatud artiklitele ja teemalehekülgedele *Säästva arengu tee Tartus* reageerinud inimesed.
- Foorumitel ja seminaridel osalenud partnerid Eesti teiste omavalitsuste Agenda 21 protsessidest või muudest säästva arengu projektidest.
- Capacity 21 / Eesti 21 Projekt, Peipsi Järve Projekt, OÜ Maaelu Arengu Keskus sotsiaalala eksperdid.
- Omavalitsused teistest riikidest.

Käesoleva väljaande ettevalmistamisel oleme arvestanud Helju Valsi keelenõuandeid.

Irja Alakivi, Tartu Linnavalitsuse linnaplaneerimise osakonna spetsialist, Tartu Agenda 21 koordinaator

Eessõna

On tõsise mõtlemise ja mõtestamise aeg. Seda nii maailmas kui kodulinna Tartus. Ülemaailmsete keskkonna- ja arenguprobleemide juured on kohalikes omavalitsustes, mis on kõige lähemal inimestele, probleemidele ja nende lahendamisele pideva õppimise ja täiustumise, kõiki aspekte arvestava planeerimise ja osalusdemokraatia suurendamise kaudu.

Tartu keskkonnapoliitika ja keskkonnakorraldus on vaatamata keerukatele aegadele ja kitsastele oludele olnud kontseptsiooniliselt selge ja järjekindel, tasakaalukas ja samal ajal ettenägelik. Keskendudes kohaliku elukeskkonna seisundi paremaks muutmisele, loodus-, ajaloo- ja kultuuriväärtuste säilitamisele, majanduslikult optimaalsele keskkonnakorraldusele, tööprotsessis õppimisele ja õpetamisele, on Tartu jätkuvalt roheline, keskkonnateadlike inimeste linn.

Tartu linn on volikogu otsusega ühinenud Euroopa ja maailma säästva arengu liikumisega, täites Eesti riigi poolt 1992. aastal Rio de Janeiro ÜRO Keskkonna- ja arengukonverentsil võetud kohustusi, analüüsides kohalikku olukorda ja püüdes seostada tuleviku kavandamisel majanduslikke, sotsiaalseid ja loodushoiu aspekte. Tartu Agenda 21 koostamise käigus toimunud arutelude tulemusel tegi Tartu Linnavolikogu oma valiku 17. detsembri 1998. a määrusega nr 67 "Tartu Agenda 21 heakskiitmine".

Te hoiate oma käes Tartu Agenda 21 jooniste, skeemide, fotode ja selle koostamisel osalenute nimistuga täiendatud väljaannet.

Väino Kull
Linnavolikogu esimees

SISUKORD

Saateks	3
Eessõna	5
1. Sissejuhatus	7
1.1. Kohalik Agenda 21: idee ja kohustuse tekkimine	7
1.2. Säästva arengu olemus ja seosed Eesti õigusaktidega ning konaliku omavalitsuse eriline tähtsus säästva arengu tee valikul ja tulemuslikul elluviimisel.	7
2. Säästva arengu tee Tartus	9
2.1. Loodus- ja keskkonnahoiu ning säästva arengu põhimõtete areng Tartus	9
2.2. Mis on Tartu Agenda 21	9
2.3. Tartu Agenda 21 koostamise alused	10
2.4. Tartu Agenda 21 seosed maailma ja Eesti keskkonna- ja säästva arengu probleemidega	10
2.4.1. Tartu eeldused osalemiseks ülemaailmsete keskkonnaprobleemide leevendamisel	10
2.4.1.1. Probleem: liikide jätkuv hävimine ja elukeskkonna vaesestumine	10
2.4.1.2. Probleem: ebasoodsad kliimamuutused	11
2.4.1.3. Probleem: osoonikihi hõrenemine	11
2.4.1.4. Probleem: veekogude eutrofeerumine	12
2.4.1.5. Probleem: ohtlike ainete sattumine otse inimorganismi või looduskeskkonda	12
2.4.2. Tartu taotlused sotsiaalsete probleemide leevendamisel	13
2.4.3. Tartu osalemine rahvusvahelises säästva arengu ja keskkonnahoiu liikumises	15
2.4.4. Tartu võimalused säästva arengu tee elluviimiseks	16
2.5. Säästva arengusuuna kavandajad ja elluviijad	16
2.5.1. Tartu Linnavalitsus	16
2.5.2. Tartu teadlased	17
2.5.3. Planeerijad, projekteerijad ja ehitajad	18
2.5.4. Tartu ettevõtted, asutused ja organisatsioonid	19
2.5.5. Tartlased	20
3. Linlaste keskkonnateadvuse ja -teadlikkuse arendamine	29
3.1. Keskkonnaharidus Tartus: taotlused ja ettepanekud	29
3.2. Tartu loodussümbolid ja linna elukeskkonnaseisundile pühendatud üritused	30
4. Elukeskkonna väärtus	30
4.1. Haljastus ja veekogud: looduslikud eeldused ja loodud eeldused	30
4.1.1. Roheline Tartu	30
4.1.2. Veekogude ja veega seotud puhkuse Tartu	32
4.1.3. Mis on Tartus kaitse all	32
4.2. Üldised muutused arusaamises keskkonnakaitsest: areng ajas	35
5. Elukvaliteet - põhiteenustega ja ja nende keskkonnamõjuga seotud aspektid	36
5.1. Joogivesi, joogiveevarude säilimise tagamine ja joogiveeallikate kaitse, reovee kanaliseerimine ja puhastamine	36
5.2. Liikumisvõimaluste parendamine ja mootorsõidukite poolt põhjustatud õhusaaste vähendamine	37
5.3. Elektri- ja soojusenergia tootmise ja jaotamise keskkonnamõjud	38
5.4. Jäätmetekke vähendamine ja jäätmekäitluse korrastamine	39
6. Tartu Agenda 21 koostamise kogemused	40
6.1. Seni kasutatud meetodid ja tööviisid	40
6.2. Saavutused	41
6.3. Tartu Agenda 21 käigus valminud tööd	41
6.4. Koostöö teiste programmide ja projektidega ning keskkonnahoiu ja säästva arengu kandepind Tartus	42
6.5. Tartu Agenda 21 tulevik	43
7. Tartu Agenda 21 tähelepanukese	43
Tartu Agenda 21 ettevalmistamisel osalenute nimistu	44
Tartu koolide Agenda 21 ettevalmistamisel 1998. a osalenud koolid	46
Kas on võimalik leida algmaterjale	46

1. Sissejuhatus

1.1. Kohalik Agenda 21: idee ja kohustuse tekkimine

Rio de Janeiro 1992. aastal toimunud ÜRO keskkonna- ja arengukonverentsil kohustusid 173 riigi, sh Eesti esindajad täitma kokkuleppeid (Agenda 21, kliimamuutuste konventsioon, bioloogilise mitmekesisuse konventsioon) ja suunama arengut säästva arengu põhimõtete kohaselt. Rio de Janeiro vastu võetud Agenda 21 kahekümne kaheksas peatükk kannab pealkirja Kohalik Agenda 21 ning selles kutsutakse maailma kõiki kohalikke omavalitsusi koostöös kohaliku kogukonnaga läbi töötama säästva arengu põhimõtted ja strateegilised valikuvõimalused, mõtestama ja väärtustama säästva arengu ideed ning koostama programmdokumendi (või dokumendisüsteemi) - omavalitsuse Agenda 21 - liikumiseks kahekümne esimesse sajandisse tasakaaluka ning alalhoidliku elulaadiga. 1998. aastaks tegeldakse kohalike Agenda 21 koostamisega 64 riigi rohkem kui 2000 omavalitsuses, neist umbes tuhat asub Euroopas.

1.2. Säästva arengu olemus ja seosed Eesti õigusaktidega ning kohaliku omavalitsuse eriline tähtsus säästva arengu tee valikul ja tulemuslikul elluviimisel

Säästva arengu põhimõtteid võib määratleda kõige lühemalt kui eesti endise talupoja terve mõistuse väljendust nüüdisaja ametnikukeeles. Eesti talupoeg rakendas neid põhimõtteid oma talu, küla ja valla tasemel. Nüüd mõeldakse säästva arengu põhimõtete rakendamisel kohalike taotluste kõrval ka riigi kui terviku kohustustele ja maailma ees seisvatele probleemidele ning nende lahendamise või leevendamise võimalustele.

Säästev areng on võimalik, kui rakendatakse järgmisi põhimõtteid:

Haldus:

- Kõikehõlmav mõtteviis säästva arengutee valiku keerukate tegurite ja asjaolude arvestamisel ning otsuse langetamine võimalikult sellel haldustasandil, kus see tootab parimat tulemust.
- Jagatud (valitsus ja riigiasutused, kohalikud omavalitsused, ettevõtted, organisatsioonid, inimesed) vastutus mitmekesise ja elujõulise majanduse olemasolu ja toimimise eest, igale inimesele rakendus- ja töövõimalusi pakkuva hariduse saamise võimaluste eest.

Majandus:

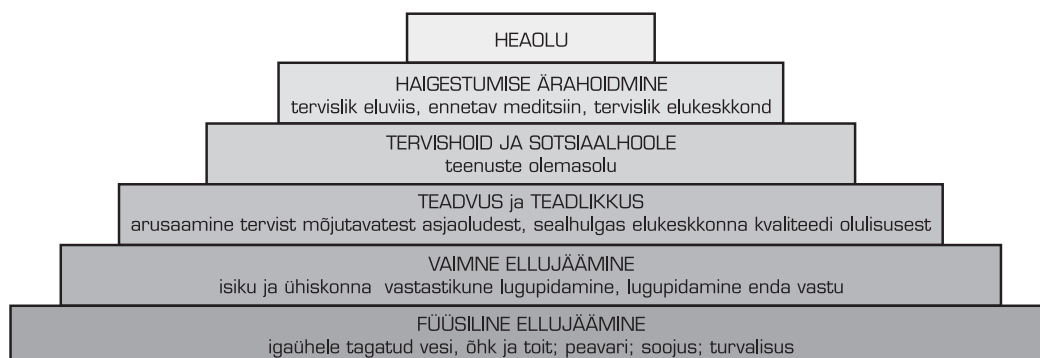
- Majandusliku arengu tasakaalustatus ja eriti majandustegevuse laiendamise kiiruse vastavus majandusliku allakäigu pidurdamiseks tehtavate kulutustega.
- Ettevaatlikkus otsuste tegemisel, kuni ollakse veendunud kavandatava tegevuse tagajärgedes.

Keskkond:

- Olemasoleva elukeskkonna seisundi säilitamine ja parendamine nii praegu elavate inimeste kui tulevaste põlvete elamisvõimaluste tagamise nimel.
- Looduskeskkonna taluvusvõime piiride ületamise ohuga ja loodusvarade otstarbeka ning säästva kasutamise vajadusega arvestamine nii arengukavade koostamisel ja maakasutuse kavandamisel kui tootmise ja tarbimise korraldamisel.

Ühiskond:

- Erilise tähelepanu pööramine inimese tervisele ja taluvusvõimele kiirete muutuste ajal, pidades silmas inimese sotsiaalseid, kultuurilisi, eetilisi, esteetilisi ja vaimseid ning majanduslikke vajadusi.
- Sotsiaalse tõrjutuse vähendamine kõigi vahenditega. Vaeste, vanurite ja puuetega inimeste vajaduste arvestamine kõigil haldustasanditel ning haldusalades. Vastuolude ja raskuste üldine teadvustamine, iga inimese iseendaga toimetuleku soodustamine ja toetamine.

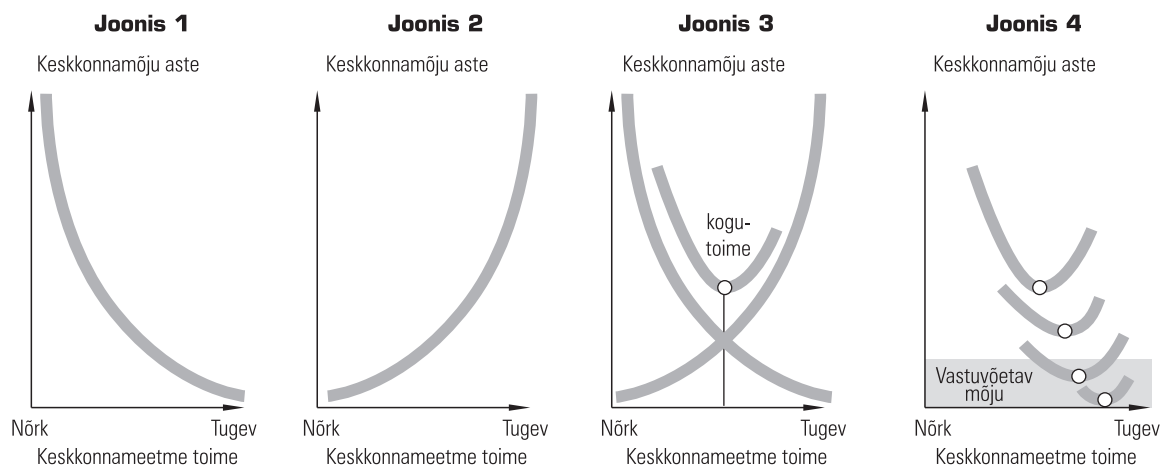

Säästva arengu põhimõtted kajastuvad Eesti õigustloovates aktides, millest olulisemad on: EV Põhiseadus, seadus Eesti looduse kaitse kohta, säästva arengu seadus, metsaseadus, rahvatervise seadus, Riigikogus 12.03.1997. a heaks kiidetud Eesti keskkonnanstrateegia ja Eesti keskkonnategevuskava, millega Vabariigi Valitsus nõustus 26.05.1998. a.

Rio de Janeiro 1992. a vastu võetud Agenda 21 rõhutab, et kohalikel omavalitsustel on täita eriline roll säästva arengu tagamisel, sest kohalikud omavalitsused:

- esindavad vahetult kohalikke kogukondi ja töötavad otseselt nende heaolu tagamiseks;
- on põhikorraldajad ja põhivastutuse kandjad planeerimisel ja ehitusjärelevalves;
- korraldavad kohalikkude elukvaliteeti mõjutavate teenuste osutamist ning ostmist;
- on suurte linnaliste ning looduslike säilinud ja säilitatavate alade omanikud;
- saavad koolituse, nõustamise, teavitamise ja hea eeskuju andmisega mõjutada kogu elanikkonda;
- saavad algatada koostööd oma territooriumil, regioonis ja riigis asuvate ning rahvusvaheliste organisatsioonidega;
- saavad mõjutada kogukonna tarbimisharjumusi: olles kaupade ja teenuste suurostja anda head eeskuju oma partneritele ja töötajaskonnale, tõsta kõigi asjasse puutuvate keskkonnateadvust ja -teadlikkust;
- saavad kokku võtta kogukonna ideed, vaated ja väärtused ning muuta need poliitikateks, plaanideks, programmideks ja projektideks, millel on praktilised väljundid, mis viivad parima võimaliku tehnoloogia kasutamisele eesmärgiga kasutada loodusvarasid kokkuhoidlikult, võimalikult vähe saastada keskkonda ning aidata kaasa majanduslike kulutuste sihipärasusele.

Õige vahekorra leidmine säästva arengu kindlustamiseks tehtavate jõupingutuste ja saavutatud tulemuse vahel on keeruline. Silmas tuleb pidada nii otsest kui kaudmõju inimestele ja keskkonnale ning tagajärgi nii kohapeal kui kaugemal. Inimtegevusega kaasneb mõju e koormus looduskeskkonnale, nagu näiteks saaste- ja reoainete heide õhku, vette, pinnasesse. Keskkonnakaitseliste meetmetega on võimalik inimtegevuse otsemõjusid vähendada. Tuleb aga arvestada, et iga keskkonnatehnilise meetme rakendamine eeldab loodusvarade kasutamist, nii et mõnegi meetme rakendamine võib põhjustada ülejõukäivaid kulutusi ja suurt keskkonnoahtlikku kaudmõju, mis välistab selle meetme rakendamise. Kui tervise- ja keskkonnoahtu ei saa meetmetega tõhusalt vältida, tuleb seda esilekutsuv tegevus lõpetada või kavandatavast tegevusest loobuda (vt joonised 1-4).

- Joonis 1** Mida rohkem meetmeid seda nõrgem keskkonnamõju ehk -kahjustus
- Joonis 2** Mida rohkem meetmeid, seda suurem on nende endi ebasoodne kaudmõju
- Joonis 3** Parim kogutoime kujuneb kahe toimekövera summana, sest liigne meetmete rohkus viib kahjustuse taaskasvule
- Joonis 4** Keskkonnameetmete edasiarendamise sihtiks on summaarse keskkonnakahjustuse astme vähendamine ja jõudmine vastuvõetava tulemuseni

2. Säastva arengu tee Tartus

2.1. Loodus- ja keskkonnahoiu ning säästva arengu põhimõtete areng Tartus

Eesti loodushoiuideede esmaesitajaks võib lugeda ühte kuulsamatest tartlastest Karl Ernst von Baeri (1792 - 1876), kelle tööde mõjul kehtestati möödunud sajandi teisel poolel kaitseabinõud Peipsi järve kalarohkuse säilitamiseks. Aastaks 1935 jõuti Tartu teadlaste eestvõttel Eesti metsaseaduse (RT 1934 nr 45, ja RT 1935 nr 67), vee, maapinna ja õhu puhtusehoiu seaduse (RT 1935 nr 68) ja looduskaitse seaduse (RT 1935 nr 106) kehtestamiseni. Eesti looduskaitseliikumise kujundamisel on kõikidel aegadel olulist osa etendanud Eesti Looduseuurijate Selts, Tartu Ülikool ja mitmed teadusinstituudid, seltsid ning komisjonid. Tähelepanuväärne on Tartu kõrgkoolide loodus- ja keskkonnakaitsehuviga üliõpilasi ühendanud Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering, mille liikmed on juba kahe põlvkonna näol tegusalt mõjutanud kohapealset looduskaitsetegevust kogu Eestis.

Alates 1974. aastast on Tartu Linnavalitsuses tegutsenud loodus- ja keskkonnahoiuspetsialistid; mitmeid nimetusi kandnud, kuid üht ja sama põhiideed on järginud ja järgivad mitmed komisjonid ja nõukogud. Ainsa Eesti linnana on Tartu ühinenud Ålborgis 1994. aastal algatatud Euroopa linnade ja muude omavalitsusüksuste säästva arengu tegevussuunaga.

Tartu looduskaitsekontseptsioon (väljavõte Tartu Linna Rahvasaadikute Nõukogu otsuse lisast nr 11, Tartu Linna RSN 18. koosseisu 6. istungjärgu protokoll nr 6 14.06.1988.a).

- ♣ **Tagada inimesele tervislik linnakeskkond, minimeerides linna kahjustavat mõju linna ja tagamaa loodusele.**
- ♣ **Tagada võimalikult mitmekesine maastik ja elustik nii linnas kui selle ümbruses, luua tingimused looduse enesetaastamisvõimeks ning eripära säilimiseks.**
- ♣ **Arendada looduskaitsetegevuse kaudu linlaste ökoloogilist teadlikkust, loodusvarade säästlikku kasutamist, humaansust, ilumeelt, armastust oma linna ning maa vastu, tõhustades ökoloogilist kasvatustööd eriti koolides.**

Kontseptsiooni iga sõna on aktuaalne tänapäevalgi, olles aluseks Tartu Agenda 21-le.

2.2. Mis on Tartu Agenda 21

Tartu Agenda 21 juured on Eesti looduskaitseliikumises, kuid areng sai alguse linna loodus- ja keskkonnakaitsejuhtide tegevusest, mida jätkuvalt koordineeritakse Tartu Linnavalitsusest. Tartu Agenda 21 on ühistööna valminud dokument, mis väljendab tartlaste head tahet otsuste ettevalmistamisel läbi arutada majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnamõjud nii kohalikus kui ülemaailmses seoses, sest paljude üksiktegevuste kuhjuv toime mõjutab nii kohaliku elukeskkonna seisundit kui ka maakeral toimuvaid protsesse tervikuna. Tartu Agenda 21 jätkamine on avatud protsess, milles osalejad jagavad oma ideid, kogemusi ja vastutustunnet teiste kohalike omavalitsustega nii kodu- kui välismaal. Tartu Agenda 21 kutsub kõiki tartlasi jagama hoolt ning osalema elukeskkonna seisundi paremaks muutmises.

Tartu Agenda 21 põhieesmärk:

Inim- ja keskkonnasõbralik, säästvalt arenev Tartu. Üldeesmärgid on tervislik linnakeskkond, vähim inimtegevusest tulenev kahjustav mõju linna ja tagamaa loodusele, mitmekesise maastiku ja elustiku tagamine nii linnas kui tema ümbruses, loodusvarade kokkuhoidlik kasutamine, looduse enesetaastamisvõime soodustamine, Tartu looduse eripära säilimine ja rikastamine, linlaste keskkonnateadvuse, humaansuse ja ilumeele arendamine, armastuse õhutamine oma linna ja maa vastu.

Tartus on keskkonna- ja säästva arengu alase avaliku halduse võtmed:

- oskamine, vastutus ning keskkonnateadvus ja -teadlikkus;
- inimese ja looduse taluvusvõime arvestamine;
- kõigis tegevustes kooskõla taotlemine kohaliku looduse ja ümbritseva keskkonnaga;
- rahvusvahelise standardi (ISO 14 000 seeria, EMAS) kohaselt üles ehitatud keskkonnakorraldussüsteem;
- tingimuste loomine jätkuvaks alalhoidlikuks arenguks ja selle tagamine.

Tartu Agenda 21 taotlus:

- ♣ Hoida Tartu missioonitundega inimesi, nende tehtut ja tehtavat kui Tartu suurimat väärtust.
- ♣ Julgustada inimesi ära tundma oma missiooni, seda avaldama ja selle kohaselt käituma.
- ♣ Aidata ühitada olevikus tähtsat ja tulevikus tähtsat ning eristada vähemtähtsat.

Tartu Agenda 21 taktika e üldine teostustee eesmärkide saavutamiseks:

Ülevaadete koostamine säästva arengute elluviimise eeldustest. Keskkonnaseisundi hinnangute täpsustamine, et tagada otsusetegijatele õigel ajal parim võimalik andmestik. Otsusetegijaid ja ettevõtjaid elukeskkonna kaitse ja säästva arengu põhimõtete arvestamiseks mõjutava majandusteguri loomine. Süvenev tähelepanu keskkonnateadvuse arendamisele, keskkonnateadlikkuse tõstmisele, keskkonnajuhtimise ja keskkonna korralduse parendamisele, säästliku tarbimise ja keskkonnahoidliku elustiili kujundamisele. Juhiste ja juhendite väljatöötamine olukorra jälgimiseks, hindamiseks ja tegevuste suunamiseks.

Tartu Agenda 21 tegevuskava:

Kõigi säästvat arengut tagavate tegevuste kohta koostatakse täpsustatud sisukirjed, algatatakse projektid, leitakse täitjad, rahastamisallikad ja -viisid ning määratletakse ajakavad.

Säästva arengu näitajad, avalikkuse kaasamine linna säästva arengu kavandamisse:

Keskkonnateabe näitajate valimine ja teabe kavakindel hankimine, andmekogude loomine ja avalikusele kättesaadavaks tegemine on pikaajaline tegevus, millele pööratakse eelolevatel aastatel erilist tähelepanu ning mis loob tõese aluse elukeskkonna väärtuse üle otsustamisele, toetab arengukavasid ja planeerimist ning võimaldab avalikkusel raskusteta saada teavet kõigi neile muret tekitavate või huvi pakkuvate asjaolude kohta, aga ka kujundada ja avaldada oma seisukohti võimalikult vähest pettumust valmistaval viisil.

2.3. Tartu Agenda 21 koostamise alused

Tartu Linnavolikogu 28. juuni 1995. aasta 40. istungi otsus.

Tartu linna põhimäärus (kinnitatud Tartu Linnavolikogu 22.05.1997. a määrusega nr 11), mille § 51 p 2 sätestab: **Tartu linn peab oma arenguprioriteediks säästvat arengut, mille elluviimiseks koostatakse Tartu Agenda 21.**

Tartu Linnavalitsuse 6. novembri 1997. a korraldus nr 2601 ja Tartu Linnavalitsuse 2. detsembri 1997. a korraldus nr 2966.

2.4. Tartu Agenda 21 seosed maailma ning Eesti keskkonna- ja säästva arengu probleemidega

Maailma keskkonna- ja säästva arengu alaste probleemide teadvustamist Tartu jaoks ja nende arvestamist linna keskkonnakaitsealasel juhtimisel väljendab Tartu looduskaitsekontseptsioon, mis koostati ja kehtestati neli aastat enne Rio de Janeiro keskkonna- ja arengukonverentsi ning kuus ja pool aastat enne säästva arengu seaduse vastuvõtmist Riigikogu poolt.

Tartu Agenda 21 moto - keskkonnahoidlikult arenev, sotsiaalselt õiglane ja majanduslikult mõtleb Tartu - väljendab kooskõla Euroopa Liidu viienda keskkonnaprogrammiga *Säästvuse suunas*, mis on üles ehitatud sotsiaalse, majandusliku ja keskkonnakaitselise partnerluse ja avaliku dialoogi ideele.

2.4.1. Tartu eeldused osalemiseks ülemaailmsete keskkonnaprobleemide leevendamisel

2.4.1.1. Probleem: liikide jätkuv hävimine ja elukeskkonna vaesestumine

Eesmärk: ♣ **Looduslik ja kultuuriline mitmekesisus.**

(Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni ratifitseeris Riigikogu 11.05.1994)

Olukorra iseloomustus: ☹ Tartu linna piirides on eritüübilisi ökosüsteeme ja mitmekesiseid maastikutüüpe, mis võimaldavad looduslikku mitmekesisust säilitada. Tartus viiakse läbi kavadatav haruldaste taime-, seene- ja mõningate loomarühmade seiret. Säilitades süsteemi looduslikest ja poollooduslikest kooslustest on võimalik tasakaalustada inimtegevuse mõju looduskeskkonnale ning tagada Tartu linna ja seda ümbritsevate valdade elustiku ja vaimuvara häirimatu areng. Tartu linnal on kahe ülikooli, teadusasutuste ja teadusorganisatsioonide esindajate näol eriti head hariduslikud eeldused probleemi sügavuti läbitöötamiseks. Olukord on rahuldav, kuid koondülevaade puudub.

Tartu Agenda 21 taktika: Olukorra täpsem väljaselgitamine ja analüüs, keskkonnateadvuse edendamine, kohustuste teadvustamine, võimaluste ärakasutamine.

Tegevused: Kaitstavate ja erilise väärtusega alade registri koostamine, korrapärane olukorra korduskirjeldamine, Tartu ja Tartut ümbritsevate valdade ühise teemaplaneeringu ja pikaajalise tegevuskava koostamine. Teema arvestamine üldplaneeringu ja detailplaneeringute koostamisel, eriti seoses linna liikluskorraldusega (Kalmistu paljandi ja Aruküla koobaste säilimise tagamine). Uue kaitseala (Ropka-lhaste luha maastikukaitseala ligi 100 erineva linnuliigi pesitsuspaigana) loomisele kaasaaitamine. Kaitstavate loodus-, muinsus-, ajaloo- ja kultuuriväärtuste säilimise tagamine planeerimisega.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, Tartu Ülikool, Eesti Põllumajandusülikool, uurimisinstituudid, teadlased.

Tartlase roll: Ilmutada huvi looduse ja loodushoiu vastu, tunda keskkonnoahte ja nende põhjusi, agaralt osaleda loodushoius, linnakeskkonna kujundamises ja planeerimises.

Näitajad: Ohustatud, ohualtite, haruldaste ja tähelepanu vajavate liikide arv ja nende liikide elukohtade elukõlblikkuse näitajad. Liikide, väärtuslike alade ning kaitstavate objektide seisund ja säilimine, aruanded säilitamiseks tehtava kohta.

2.4.1.2. Probleem: ebasoodsad kliimamuutused

Eesmärk: ♣ **Globaalse soojenemise pidurdamine.** Kütuste põletamisel vabaneva süsihappegaasi (CO_2) kui põhilise kasvuhoonenähtust põhjustava gaasi ning mitmesuguse päritoluga metaani (CH_4) heitmekoguste vähendamine. CO_2 siduvate taimekoosluste säilitamine, parendamine ja laiendamine.

(ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni ratifitseeris Riigikogu 11.05.1994, Viini konventsiooni ja Montreali protokollit ratifitseeris Riigikogu 11.09.1996)

Olukorra iseloomustus: ☹ Olukord on halb. Tartu linn on ära kasutanud vaid väikese osa oma võimalustest soojamajanduse ümberkorraldamisel, alustades kohalike kütuste kasutamisega mitmes suuremas katlamajas. Põhiosas on võimaluste läbitöötamine ja elluviimine veel ees. Puuduvad nii piisavalt põhjalik ülevaade olukorrast kui ka tegevuskava. Trend kütuste kasutamise osas lähi ja kaugtulevikus on teadmata, jäätmetega seotud keskkonnamõju osas läbitöötamata.

Tartu Agenda 21 taktika: Põhimõtte - tegutse kohapeal, aga mõtle laiemalt - rakendamine, probleemi ja kohustuste teadvustamine, olukorra analüüs, võimaluste ärakasutamine (kavandatav energeetikaprogramm, jäätmekäitluse keskkonnamõju analüüs), haljastuse kaitsmine.

Tegevused: Energiabilansi koostamine ja energia kokkuhoiumeetmete rakendamine, hapniku/süsihappegaasi bilansi koostamine, haljastusregistri pidamine, kasvuhoonegaaside tekkekoguste jälgimine. Teabematerjalide koostamine teadliku käitumisviisi kujundamiseks.

Vastutajad ja täitjad: Asjaomased ametkonnad ja asutused.

Tartlase roll: Probleemi tundmine, vastutustundlik käitumine kodus ja töökohal. Linna avaliku haljastuse hoidmine. Orgaaniliste jäätmete kompostimine.

Näitajad: Taastuva kütusega toodetud energia osa energiabilansis.

2.4.1.3. Probleem: osoonikihi hõrenemine

Eesmärk: ♣ **Osoonikihi hõrenemise pidurdamine.** Kontroll osoonikihti kahjustavate gaaside (CFC-d e freoonid; CFCBr-d e haloonid, N_2O ; CCl_4) kasutamise ja atmosfääri jõudmise üle. Kasutatavate koguste järkjärguline vähendamine.

(Montreali konventsiooni osooni lõhustavate gaaside tootmise pidurdamise kohta ja selle lisaprotokollid ratifitseeris Riigikogu 11.09.1996).

Olukorra iseloomustus: 😊 Olukord on rahuldav. On alustatud freoonide eemaldamist kasutatud külmkappidest ja hävitamisele suunamist, kuid raskusi valmistab vanade jääkide kahjutustamine. Ülevaade kasutatavatest kogustest on mittetäielik. Riiklike statistiliste vaatlustega kogutavad andmed ei jõua omavalitsusse.

Tartu Agenda 21 taktika: Keskkonnateadvuse ja keskkonnahoidlike käitumisviiside edendamine, olukorra analüüs, kohustuste teadvustamine.

Tegevused: Probleemi ja selle põhjuste tundmine freoone ja haloone kasutavates ettevõtetes ja asutustes (toiduainetööstus, tuletõrje jt), arvestuse pidamine osoonikihi hõrenemist põhjustavate ainete kasutamise kohta, järjekindel olukorra kirjeldamine, tegevuskava koostamine ning osalemine osoonikihi hõrenemist põhjustavate ainete kasutamise vähendamise riiklikus programmis, tootmisviiside järkjärguline uuendamine, vältides osoonikihti kahjustavate ainete kasutamist, freoone sisaldavate olmekeemiatoodete kasutamisest hoidumine.

Vastutajad ja täitjad: Ameti- ja järelevalveasutused, ettevõtjad, õppeasutused, ohtlike jäätmete kogumist korraldavad teenistused.

Tartlase roll: Probleemi tundmine kodumajapidamistes, kus on kasutusel freoone sisaldavaid külmkappe; freoone sisaldavate aerosoolide ostmise vältimine või vähendamine; kasutamisest kõrvaldatavate freoone sisaldavate kodumasinade üleandmine vastavatele teenistustele freoonide kokkukogumiseks ja hävitamiseks; olmekeemiaballoonide üleandmine ohtlike jäätmete kogumispunktidest.

Näitajad: Osoonikihi hõrenemist põhjustavate ainete kogused ümberarvutatuna ODP tonnideks. Kasutuses olevad kogused. Kokkukogutud kogused. Teabematerjalide olemasolu.

Selgituseks:

- 1) ODP tonn - erimõõtühik, mis näitab mingi aine osoonilagundusvõimet ja see leitakse vaadeldava ainekoguse läbikorrutamisel sellele ainele omase osoonilagundamisvõime teguriga.
- 2) CFC - süsiniku, fluori ja kloori aatomeid sisaldavate alkaanide ülemaailmselt kasutatav märgistus. Tavaliselt nimetatakse seda ainetegruppi freoonideks.
- 3) CFCBr - süsiniku, fluori ja broomi aatomeid sisaldavate alkaanide ehk haloonide ülemaailmselt kasutatav märgistus.

2.4.1.4. Probleem: veekogude eutrofeerumine

Eesmärk: ♣ **Puhas Emajõgi.**

Kõigi muude veekogude puhtamaks muutmine ja puhtana hoidmisele kaasaaitamine.

Olukorra iseloomustus: 😊 Olukord on rahuldav. Põhitegevused on käivitatud. Arengusuund on soodne.

Tartu Agenda 21 taktika: Keskkonnateadvuse edendamine, seire ja olukorra analüüs, kohustuste teadvustamine, võimaluste ärakasutamine, nagu näiteks haljasvööndite säilitamine või kavandamine kõigi veekogude kallastele, kogu tekkiva reovee puhastamine.

Tegevused: Reoveepuhasti lõpuniehitamine, puhastusprotsessi optimeerimine, puhasti pidev käigushoidmine. Hea planeerimis- ja projekteerimispraktika rakendamine veekogude kallastel roheliste kaitsevööndite säilitamiseks ja laiendamiseks. Heakorrastatud ja väljaehitatud supelrannad. Olukorra kirjeldamine, meetmete väljatöötamine ning nende rakendamise kontrollimine. Teabematerjalide koostamine.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, AS Tartu Veevõrk ja asutused, mille heitvesi jõuab Emajõkke, tartlased.

Tartlase roll: Probleemi tundmine, vastutustundlik käitumine veekogude puhtana hoidmisel.

Näitajad: Veekogu eutrofeerumist kirjeldavad näitajad (BHT_7 , O_2 , N , P , SO_4^{2-}) . Teabematerjalide olemasolu.

2.4.1.5. Probleem: ohtlike ainete sattumine otse inimorganismi või looduskeskkonda

Eesmärk: ♣ Plii, elavhõbeda, kaadmiumi ja teiste raskmetallide, polükloorbifenüülide, dioksiini ja muude orgaaniliste tervist kahjustavate ainete otse inimorganismi või keskkonda ja sealt organismidesse sattumise vältimine või vähendamine.

Olukorra iseloomustus: ☺ Olukord on hea. Põhitegevused on käivitatud. Arengusuund on soodne.

Tartu Agenda 21 taktika: Teadlikkuse edendamine, olukorra analüüs, kohustuste teadvustamine, meetmete rakendamine, võimaluste ärakasutamine elanikkonna poolt, nagu näiteks aktiivsem osalemine ohtlike ainete kogumisel ja vastuvõtupunkti üleandmisel.

Tegevused: Kogumissüsteemi täiustamine ja laiendamine. Teabematerjalide koostamine ja levitamine. Korrapärane olukorra kirjeldamine ja aruandlus, tegevuskava koostamine, elluviimine ning kontrollimine.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, ametiasutused, ettevõtted, organisatsioonid, koolid, elanikud.

Tartlase roll: Küsida ja saada teavet ning juhtnööre käitumiseks, keskkonnateadlik käitumine ostmisel ja tekkivate jäätmetega ümberkäimisel.

Näitajad: Ettevõtetes ja asutustes kasutatud raskmetallide ja mürgiste ainete kogused, üleantud ohtlike jäätmete kogused ettevõtete kaupa, kogutud ohtlike jäätmete kogused ainerühmade kaupa. Ohtlike ainete esinemine vees, pinnases, kalades, köögiviljas, piima- ja lihatoodetes, inimeste juustes ja muudes kudedes. Teabematerjalide olemasolu.

2.4.2. Tartu taotlused sotsiaalsete probleemide leevendamisel

Sotsiaalselt säästvalt areneva kogukonna tunnused:

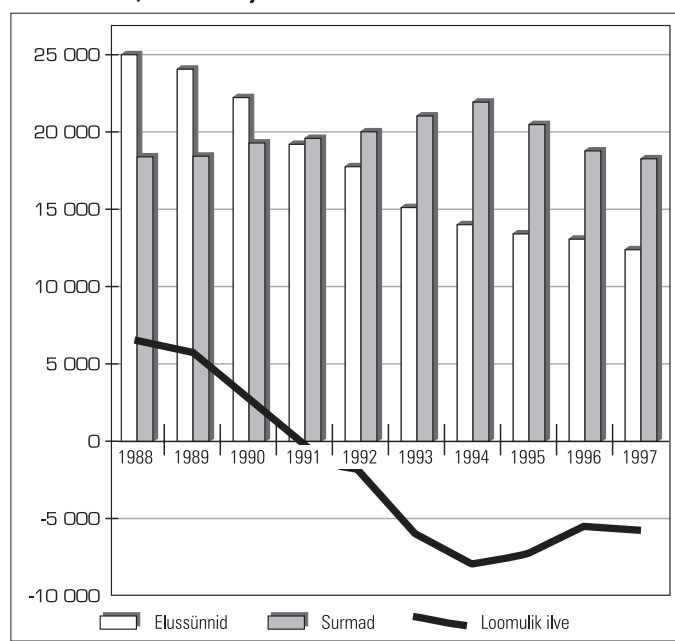
- Igal inimesel on vabadus oma võimeid arendada ja valikuid teha, vältides seejuures teise inimese õiguste haavamist;
- Iga inimest koheldakse kui väärtust, mitte kui vahendit; inimese loomevõimelele leitakse rakendus; arenguks luuakse tingimused ja keskkond;
- Peale inimese materiaalsete vajaduste arvestatakse ka tunnustusvajadust. On võimalused eetiliseks, esteetiliseks, moraalseks arenguks, vaimsete vajaduste rahuldamiseks ja huvide rakendamiseks;
- Isiku ja ühiskonna huve ei vastandata, vaid leitakse nende ühisosa, saavutatakse ühiskondlik kokkulepe, tagatakse osalusdemokraatia nii linna arengu asjus üldse kui sotsiaalsfääris eraldi võetuna;
- Tuntakse aukartust ja austust kogu elusa ja eluta looduse vastu;
- Iga inimest abistatakse eluga toimetulemises, kusjuures kedagi ei jäeta toiduta, veeta ega sooja peavarjuta;
- Kohalik majandustegevus on nii mitmekesine, et igaüks leiab jõukohase, rahuldust pakkuva ja normaalselt äraelamist võimaldava töö;
- Keegi ei jää tõhusa ravita;
- Sotsiaallabi on tõhus ja seda antakse nii kaua, kuni inimene jälle suudab ise oma eluga toime tulla;
- Terve konkurentsi vaimu kõrval on üksteise toetamise ja ühistevõimuses osalemise vaim;
- Humaanne käitumine ja hättasattunu abistamine muutub normiks, mitte ei jää erandlikuks käitumisviisiks;
- Salliv suhtumine eripärasustesse;
- Haldus- ning sotsiaal- ja muid teenusi pakkuvatele asutustele, puhkekohtade jms juurde pääseb ühissõidukitega ja sisse ratastooliga;
- Kõigil elanikkonnarühmadel on võimalik esitada oma seisukohti ja osaleda kohalikus otsusetegemises;
- Teatakse sotsiaalse arengu üldist tausta nii maailmas, Euroopas kui ka Eestis, kuid taust ei saa arengueelistuste seadmisel olla esmase tähtsusega.
- Lapsed, vanurid ja riskirühmad on erilise tähelepanu all.

Ülemaailmsed ja ka Tartu sotsiaalsed probleemid:

- vaesus ja selle tagajärjed;
- sotsiaalse õigluse puudumine, sotsiaalse tõrjutuse esinemine;
- heaolu ja tervis ei ole kõigile tagatud;
- lapse või täiskasvanu arengueeldused jäävad unarusse;
- tööpuudus;
- naiste ja noorte puudulik tööhõive;
- naiste ja noorte töö meestest erinev tasustamine;
- ebaseaduslik tööhõive.

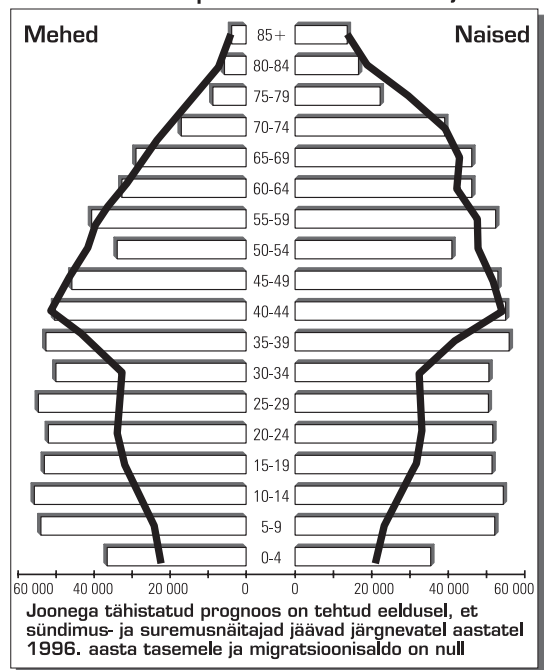
Eesmärk: ♣ Probleemide teadvustamine ja nende põhjuste kõrvaldamine; olukorra leevendamine. Homne Tartu peab olema kõigis avaldusvormides tänasest parem.

Elussünnid, surmad ja loomulik ilve Eestis 1988 - 1997

Allikas: statistikaamet

Rahvastiku kidupüramiid 1.01.1997 ja 2030

Olukorra iseloomustus: ☹ Olukord on murettekitav. Olukorra leevendamiseks ei piisa üksnes ametiisikute tegutsemisest ning praegu olemasolevatest riiklikest ja omavalitsuse vahenditest. Tartu eripära nt Euroopa taustal on sotsiaalse arengu keskkonna materiaalse külje suur mahajäämus, võrreldes inimeste arenguvalmiduse ning vajadustega. Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse probleemid on Eestis ja ka Tartus märksa teravamad kui Euroopa Liidu liikmesriikides. Sama kehtib nt elamispiinnaga varustatuse, keskkonnaseisundi jm kohta. Euroopa Liidus on täiskasvanute täiendharidus märksa väärtustatum kui Eestis. Eesti üldisel taustal on Tartu siiski paremas seisus. Järsu sündimulanguse, keskmise eeldatava eluea lühiduse ning vananenud rahvastiku mõjude liitumisel on Eesti rahvastikukadu maailma suurimate hulgas. Eesti demograafilist seisundit ja arengut käsitlevatest aruannetest ilmneb, et tänaste demograafiliste protsesside jätkudes võimendub rahvastikukadu veelgi, mis kiirendab rahvuse jõudmist püsijäämise ohupiirini. Tartule on iseloomulik suhteliselt suur ükskõiksus kaaskodanike murede ja hädade suhtes, vähene sallivus ja puudulikult arenenud teadlikkus eripäradega inimeste raskustest, erivajadustega inimeste võimaluste tuntav piiratus võrreldes tavakodanikega.

Tartu Agenda 21 taktika: Rõhutada Tartu Linnavolikogu, Tartu Linnavalitsuse, teadlaste ja kõigi tartlaste moraalsel kohustust jätkuvalt aktiivselt teadvustada ühiskondlike valupunktide ja ebakõlade olemasolu ja ulatust.

Tegevused:

- Teha kõigil tasanditel (kuni üksikisikuni) mis vähegi võimalik sotsiaalse tõrjutuse, madala iibe ja tõkestatud haridustee põhjuste kõrvaldamiseks ja tagajärgede leevendamiseks.
- Leida võimalusi esineda seadusandlike algatustega olukorra parandamiseks.
- Soodustada elamuehitust Tartus, toetades eriti noori peresid oma elamu soetamisel.
- Tugevdada pidevalt ettevõtluskeskkonda, silmas pidades ettevõtluse ja sotsiaalsfääri seoseid.
- Anda täpse suunitlusega materiaalsed abi, et saavutada edasine toimetulek ning ennetada sõltuvust abistajatest ja abist.
- Arendada hariduskeskkonda, silmas pidades elukestva õppe põhimõtteid ja kõigi kodanike vajadusi ning huve alates toimetulekust täieliku eneseteostuseni.
- Kujundada koolid kui linnaasutused veelgi avatumaks kogu elanikkonnale elukestva õppe korraldamiseks.
- Selgitada uuringute ja eksperthinnangute kaudu eri sihtgruppide koolitusvajadusi (nt lapsevanemad, õpetajad). Arengukavasse lülitada süstemaatiline ja üksteisega seonduv uuringute osa.
- Kavandada linna haldustöötajate süsteemne (täiend)koolitus mitme aasta peale ette linna tellimusena, korraldades koolitajate leidmiseks konkursse.
- Et tagada võrdsed võimalused haridusteel, tuleb tunduvalt täiustada kutsenõustamise ja tööturu teabevara, koostööd tööandjatega, kutsekoolide ja üldhariduskoolide vahelist koostööd.
- Tuntavalt suurendada sotsiaaltööd ja sõltumatu psühholoogi abi, eriti koolides ja lasteaedades.
- Järjekindlalt luua paremaid tingimusi eneseteostuseks (õppimine, töötamine, huvitegevus jne) ka neile, kelle puhul ei ole niivõrd tähtis lõpptulemuse tase kuivõrd tegutsemine ise (nt puuetega inimesed).
- Suurendada sotsiaaltoetustes enesearenguks mõeldud osa (iga liiki nn õppekavaväline haridus, tööharidus, ümber- ja täiendõpe jne). Vähendada mahtu, suurendades kavakindlaks, pikaajaliseks arenguks mõeldud toetust.
- Luua kogu elanikkonna kohta käiv tõene ja ühtne teabevara.

Vastutajad ja täitjad: Asjaomased asutused oma pädevuse piires, kõik teised head tahet ilmutades ja kõiki võimalusi rakendades.

Tartlase roll: Hädasolija ülesleidmine. Abistamine vastavalt olemasolevatele võimalustele. Täiendava abi taotlemine.

2.4.3. Tartu osalemine rahvusvahelises säästva arengu ja keskkonnahoiu liikumises

Kohalike Keskkonnainitsiatiivide Rahvusvaheline Nõukogu (ICLEI) ja selle programmid.

Euroopa Liidu keskkonna-, uurimis- ja arenguprogrammid.

Läänemere Linnade Liidu Keskkonnakomisjoni töö.

Sõpruslinnade koostöö.

Asutuste- ja organisatsioonidevaheline koostöö, üksikisikute kontaktid ja suhted.

Läänemere AGENDA 21 ja selle tegevused.

Tartu Agenda 21 taktika: Jätakuvalt osaleda aktiivselt rahvusvahelises säästva arengu ja keskkonnahoiuliikumises. Pöörata rohkem tähelepanu keskkonna- ja terviseprobleemide seostele ning keskkonnatervishoiu edendamisele. Kaasa aidata Tartu liitumisele Maailma Tervishoiuorganisatsiooni (WHO) Tervete linnade projektiga ja selle projekti rakendamisele Tartus. Välisabiprogrammide ja investeeringute toomine Tartusse. Teabe korrapärane jagamine sihtrühmadele, sektoritele, võtmeisikutele. Tegutseda aktiivselt eri ametkondades töötavate arengu-, keskkonna- ja tervisekaitseametnike jõupingutuste ühendamisel ja vastastikusel toetamisel kohaliku ja regiooni elu edendavate programmide ettevalmistamisel ning elluviimisel.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, asutused ja organisatsioonid.

2.4.4. Tartu võimalused säästva arengu tee elluviimiseks

Eesti keskkonnanä strateegia tähtsaimad eesmärgid on keskkonnateadlikkuse edendamine ja keskkonnahoidlike tehnoloogiate rakendamine. Koos keskkonnahoidlike tööviisidega on need paljude probleemide lahendamise eeldus. Vastavalt Eesti keskkonnanä strateegiale peab keskkonnakaitse asuma parteipoliitilistest huvidest ja majanduse hetkeprobleemidest kõrgemal. Kõigil looduskeskkonna kasutajatel peab lasuma täielik vastutus oma tegevuse eest. Tuleb edendada traditsioonilist looduskaitset ja loodushoidu, et süveneks loodusväärtuste mõistmine ühiskonnas.

Tartu Agenda 21 ettevalmistamine ja elluviimine ei ole seotud parteipoliitikaga, vaid on säästva arengu teema läbitöötamine. Tartu Agenda 21 koostamine on selles osalejate ja avalikkuse keskkonnateadvust tõstev, motivatsiooni loov ja sihipärane tegevus, mille käigus valmib nii asjatundjate poolt koostatud perioodiliselt täiendatavaid dokumente kui ka lihtsalt ning üldarusaadavalt koostatud kokkuvõtteid, mis on kergesti loetavad ja kättesaadavad.

Tartu säästva ja keskkonnahoidliku arengu eeldused:

- tahe tegelda keskkonnaprobleemidega;
- väljatöötatud keskkonnanä eesmärkide olemasolu;
- arusaam, et ükski tegevus ei tohi ületada inimese ega looduse taluvusvõimet;
- koolitatud, missioonitundega ja pühendunud kaadri olemasolu;
- säästva arengu põhimõtteid arvestava kontseptsiooni olemasolu.

Tartu säästva ja keskkonnahoidliku arengu võimalused, mida ei või kasutamata jätta:

- teadusasutuste potentsiaal, ülikoolide õppejõudude, haritlaste ja teiste asjatundjate olemasolu;
- kohalikud, riiklikud ja välisabi programmid keskkonnahoidliku eluviisi ning säästva arengu põhimõtetega arvestava majandamise kujundamiseks;
- koostöö teiste linnade, maakondade ja riikidega;
- liitumine rahvusvaheliste projektidega, koolitusvõimalused ja välisabi ärakasutamine;
- kohapealsed investeerimisvõimalused ning aktiivselt taotletavad välisinvesteeringud.

2.5. Säästva arengusuuna kavandajad ja elluviijad

2.5.1. Tartu Linnavalitsus

Kohustuse ja vastutuse määratlemine Tartu Linnavalitsuses:

Tartu arendamise alus on säästva arengu põhimõte, mille kohaselt kavandatakse oma tegevust nii, et see ei kahjusta tulevaste põlvete elamisvõimalusi. Tartu Linnavalitsus ja Tartus asuvad ettevõtted, organisatsioonid, ühendused ja linlased juhivad sellest põhimõttest ning vastutavad oma tegevusest või tegevusetusest tuleneva keskkonnamõju eest. Tartu linnavalitsus koos teiste Tartus asuvate valitsus- ja ametiasutustega vastutab keskkonnakaitse seisukohalt parimate võimalike lahenduste leidmise eest kõigis eluvaldkondades, arvestades otsuste tegemisel sotsiaalse õigluse põhimõtteid ja viies otsused ellu majanduslikult optimaalsel viisil.

Põhimõtteline tegevuskava: (Linnavalitsuse 22.01.1998. a istungi protokoll nr 6 punkt 5.1.)

- Tartu Linnavalitsus loob tingimused keskkonnahoidlikuks majanduseks ja olmeks oma pädevuse piires.
- Linnavalitsus koolitab ja juhendab oma töötajaskonda keskkonnahoiu ja säästva arengu küsimustes.
- Linnavalitsus stimuleerib tartlasi mõtlema keskkonna, tervise, turvalisuse ja majanduse seoste üle ning tegutsema nende suhtes vastutustundlikult.
- Tartu linna keskkonnahoiu juhtimissüsteem kujundatakse vastavalt rahvusvahelisele (ISO) standardile. Tartu keskkonnaseisundi jälgimine toimub kompetentsete otsuste tegemiseks piisavas mahus, mõõdukate kulutustega ja võimaldab kiiret tegutsemist ohu korral. Eesmärk on elanike rahulolu ja kindlustunne, riiklike õigustloovate aktide järgimine ja keskkonnahoidlik majandamine.
- Linnavalitsus teeb linna arengu planeerimisel koostööd erinevate huvigruppidega.
- Ehitised ja rajatised planeeritakse, projekteeritakse ja ehitatakse nii, et püsiksid head tingimused kohalike loodus-, muinsus-, ajaloo- ja kultuuriväärtuste säilitamiseks ja esiletoomiseks.
- Linnavalitsus töötab välja kriteeriumid keskkonnanähtude arvestamiseks võistupakkumiste ja riigihangete korraldamisel.
- Planeeringute lähteülesannete püstitamisel arvestatakse alternatiivide majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnahoiuaspekte, saavutamaks ohutut, hästi toimivat ja kaunist tervikut.
- Linnavalitsus jälgib ja hindab linna keskkonnaseisundit ja keskkonnamõju kõigis valdkondades ning teavitab neist avalikkust ja ametiasutusi.
- Linnavalitsus lähtub oma keskkonnakorralduse arendamisel talle laekunud aruannetest, uuringutest ja hinnangutest ning teavitab avalikkust regulaarselt Tartu elukeskkonna seisundist, püstitatud eesmärkidele lähenemisest või kaugenemisest.
- Linnavalitsus eeldab, et Tartus asuvad äriühingud, asutused, seltsid, ühendused, koolid, ülikoolid ja muud organisatsioonid annavad oma panuse kodulinna tervisliku ja kauni keskkonna heaks, koostades ja viies ellu oma keskkonnahoiukavad.
- Linnavalitsus eeldab, et tootmisettevõtteis hakatakse taastumatute loodusvarade asemel võimaluste piires kasutama taastuvaid loodusvarasid ning tõstetakse toodete kvaliteeti ja pikendatakse kasutusiga.
- Tartu Linnavalitsuse korraldamisel sobitatakse inimtegevus looduskeskkonda seda võimalikult vähe mõjutades. Lähtutakse looduse taluvusvõime piiridest ja loodusliku mitmekesisuse säilitamisest. Arvestatakse nii praeguse kui tulevaste põlvkondade vajadusi. Luuakse keskkonnasõbralik jäätmekäitlussüsteem ning tagatakse õhu ja joogivee kvaliteet. Hoidutakse hävitamast kõike seda loodus- ja kultuuripärandis, mis võib kujuneda väärtuseks tulevastele põlvedele.

Tegevuskava elluviimine:

Tegevuskava elluviimine tugineb oskamisele, vastutustundele ja keskkonnateadlikule käitumisele. Hästi toimiv juhtimissüsteem ja keskkonnakaitse-eesmärkide püstitamine kõigis linnavalitsuse struktuuriüksustes ning ettepanekute tegemine linna ühtsesse keskkonnategevuskavasse ja -programmidesse tagab, et püstitatud eesmärgid saavutatakse. Aruannete, uuringute ja hinnangute põhjal korrigeeritakse linna keskkonnajuhtimist ja -korraldust. Korrapäraselt koostatavad keskkonnanaruanded, kvaliteediaruanded, keskkonnajuhtimissüsteem ja selle toimimise regulaarne kontrollimine, parendamine ja muud juhtimisvõtted võimaldavad jälgida tegevuste keskkonnamõju ning rakendada otsuste tegemisel ettevaatlikkuspõhimõtet. Rahastamisallikateks on linna eelarve, riigieelarve, riiklike investeeringute programm, Eesti Keskkonnanafond ja keskkonnanafondi Tartumaa osafond, muud fondid, toetused, Euroopa Liidu ja teiste riikide abiprogrammid.

2.5.2. Tartu teadlased

Tartu ülikoolide ja teadusasutuste õpetlased valivad baasuuringute kõrval teadlikult ka selliseid teemasid, mis võimaldavad selgitada kodulinna elukeskkonna seisundit, täpsustada elukeskkonna kvaliteeti ja ümbritseva looduse taluvusvõimet. Teadlased teevad oma kodulinna käsitlevate uurimistööde tulemused linna avalikkusele teatavaks ja kättesaadavaks ning esitavad oma põhjendatud ettepanekud omavalitsusele, lootes, et omavalitsus eelistab süva- ja rakendusuuringute tellimisel kvaliteedilt võrdsete pakkumuste korral kodulinna teadusasutuste ning firmade pakkumusi.

2.5.3. Planeerijad, projekteerijad ja ehitajad

Eesmärk: ♣ Linna arengu planeerimisel arvestatakse tartlaste väärtushinnanguid, loodus-, muinsus-, ajaloo- ning kultuuriväärtuste kaitse ja säilitamise põhimõtteid tundvate spetsialistide ning kaitse eest vastutavate ametkondade seisukohti. Planeeringute koostamisel analüüsitakse vajadusel vähemalt kahte varianti, saavutamaks ohutut, hästi toimivat ja kaunist terviktulemust. Ehitised ja rajatised planeeritakse, projekteeritakse ja ehitatakse nii, et säiliks ja tuleksid esile kohalikud loodus-, muinsus-, ajaloo- ja kultuuriväärtused. Ei hävitata seda, mida ei saa tagasi ning millel võib olla väärtus tulevastele põlvetele. Olulisemates valdkondades koostatakse teemaplaneeringud koos sotsiaalsete, majanduslike ja keskkonnamõjude analüüsiga.

Olukorra iseloomustus: ☹️ 😞 Olukord on halva ja rahuldava piiril.

- keskkonnaprobleemide tuvastamise ja lahendamise vahendid ja viisid ei võimalda ennetavat (kõige odavamat) tegutsemist planeeringute lähteülesannete hindamisel, projektide kooskõlastamisel, linnavalitsuse ja volikogu otsuste kujundamisel;
- ülikoolide spetsialistide vähene kaasamine linna keskkonnaprobleemide lahendamisse;
- kohalike olusid pinnapealselt tundvate välisekspertide eelistamine oma asjatundjatele;
- Tartu lähiümbruse probleemide vähene arvestamine ja ebapiisav koostöö naabervaldadega.

Tartu Agenda 21 taktika: Linna arengustrateegia ja üldplaneering on kogu linna edasise arengu olulised alused, seetõttu on juba nende koostamisel ülimalt oluline lähtuda säästva arengu põhimõtetest, mis on fikseeritud käesolevas dokumendis. Üldplaneeringu koostamine peab olema läbi põimunud keskkonna- ja sotsiaal-majanduslike mõjude hindamisega. Piltlikult öeldes on see pidevalt arenev protsess, kus üldplaneeringu kavandatavad muutused kutsuvad esile nende mõjude hindamise, mis omakorda korrigeerib üldplaneeringu suundi. Ka detailplaneeringute puhul on põhjust rääkida samasugusest läbipõimumisest mõjude hindamisega, ehkki lühemas ajalisel ja ruumilises skaalas. Väga oluline on kõigi planeerimisetappide puhul variantide (stsenaariumide) olemasolu, mis võimaldab valida mitme lahenduse vahel ning teha põhjalikum analüüsi. Olulisemates valdkondades koostatakse teemaplaneeringud, jällegi koos sotsiaal-majandusliku ja keskkonnamõju analüüsiga. Planeeringud visualiseeritakse, et avalikustamise käigus oleks igaühel võimalik nendest aru saada.

Planeerimisel arvestatakse teiste maade maastiku- ja regionaalplaneerimise kogemusi.

Olulisemad põhimõtted Tartu üldplaneeringu koostamisel:

- Tartu on Euroopa vanimaid ülikoolilinnu ja seda tuleb arvestada kõigi arengukavade igas järgus. Ülikool oli, on ja peab jääma Tartu keskeimaks asutuseks. Eelkõige tähendab see ülikooli ja linnavalitsuse tõhusat koostööd linna arendamisel.
- Linna liiklus- ja veosekorraldus sõltub otseselt Emajõe rajatavatest sildadest, mis peaksid võimaldama kahte kontsentrilist ringliiklust: kaugemat ümbersõitu linnast (Tiksoja ja Ropka sildade rajamise kaudu) ning linnakeskusest ümbersõitu. Oluline on ka jalgratta- ja jalakäiguteede ohutu võrgustiku väljaarendamine.
- Kogu Tartu ülesehituse ja tema keskkonnaseisundi parendamise seisukohast on oluline raudtee kaubajaama ja vagunidepoo väljaviimine linnakeskmest.
- Raadi endise lennuvälja haaramine linna ja ümbritsevate valdade arengukavadesse on põhimõttelise tähtsusega ülesanne, mille lahendus eeldab vabariigi valitsuse osalust.
- Ajaloolise linnasüdame funktsionaalsem ärakasutamine äri-, kultuuri- ja teenindustegevuses eeldab vabade ehituskruuntide täisehitamist ning olemasolevate kõrge kultuuri- ja ajaloolise väärtusega hoonete restaureerimist.

Tegevused: Kogu Tartut ja selle lähiümbrust haarava keskkonnakaitse ja sotsiaal-majandusliku arengu suunitlusega elektroonilise kohateabesüsteemi (GIS) väljatöötamine. Keskkonnaseire sidumine GIS-iga. Üldplaneeringu koostamine, arvestades linnavolikogu 6.02.1997. a otsusega nr 61 kinnitatud üldplaneeringu lähteülesannet ja arengusuundumusi ning kogu piirkonna, Eesti ja eriti Lõuna-Eesti tulevikukavasid. Tartu Ülikooli ja Eesti Põllumajandusülikooli instituutide toel täiendõppe korraldamine keskkonnakaitse, regionaalse arengu ja planeerimise ning sellega seotud geoinformaatika alal.

Vastutajad ja täitjad: Planeerijad, keskkonnaametnikud, partnerid, järelevalveasutused.

Tartlaste roll: Olla aktiivses suhtluses planeerijate, projekteerijate, tervise- ja keskkonnakaitseametnikega. Küsida ja saada teavet.

Näitajad: Näitajate süsteem on kujunemas.

2.5.4. Tartu ettevõtted, asutused ja organisatsioonid

Tartu linnas asuvad ettevõtted, asutused ja organisatsioonid (edaspidi ettevõtted) aitavad oma tegevuse pideva parendamise ja täiustamisega kaasa linna säästva arengu põhi- ja üldeesmärkide saavutamisele ning häirivate asjaolude kõrvaldamisele. Tartu ettevõtete arengut iseloomustavad võtmesõnad on: avatus, tasuvus/kasumlikkus, hea keskkonnakaitsekorraldus ja parima võimaliku keskkonnapraktika rakendamine, koostöö ja vastutustunne.

Ettevõtete suundumus keskkonnakaitse ja keskkonnaplaneerimise valdkonnas:

Ettevõtete juhtkonnad ergutavad ja toetavad uurimis- ja arendustööd, mille tulemusena kasutatakse loodusvarasid säästlikumalt ja tõhusamalt. Majandusliku põhjendatuse korral asendatakse ammenduvate loodusvarade kasutamine taastuvate loodusvarade kasutamisega või ammenduvate korduvkasutamisega, taotledes jäätmetekke üldist vähendamist. Püüeldakse keskkonnakaitse seisukohast parima olemasoleva tootmisvõtte tundmise ja kasutamise poole. Tuntakse kasutatavate loodusvarade ja väljastatavate toodete või teenuste oluliskäiku ja mõjusid elukeskkonnale nii kohapeal kui ka kogu maailmas. Tuntakse tekkivate kõrvalsaaduste või jäätmete korduskasutamise võimalusi ja kahjutustamise parimaid viise.

Põhimõtteline tegevuskava

Avatus

Ettevõtete juhtkonnad on algatusaltid ja ettenägelikud ning arvestavad nii tänase ühiskonna (tarbijad, kliendid, teenistujad jne) nõudmisi kui ka tuleviku vajadusi. Keskkonnakaitsetöö tulemuslikkuse hindamise olulisemad kriteeriumid on avatus ja toetus. See tähendab, et ettevõtete juhtkonnad ja vastutavad töötajad teavitavad ettevõtte keskkonnakaitsetegevusest ja tegutsemisest tulenevatest keskkonda mõjutavatest tagajärgedest kõiki oma ettevõtte töötajaid, ametivõime ja asjast huvitatud isikuid. Aitavad kaasa nüüdisaegse keskkonnateabe levitamisele ja keskkonnateadvuse tõusule.

Tasuvus/kasumlikkus

- Ettevõtete juhtkonnad on teadlikud, et mure ja hool elukeskkonna puhtana säilimise ja säilitamise eest on juba praegu, kuid veel enam tulevikus tähtis ettevõtte turueduks. Kasumiga töötamine loob ettevõttele eeldused keskkonnaprogrammide koostamiseks ja nende edukaks elluviimiseks, vajalikeks investeeringuteks ja arendustööks. See tähendab, et majandusliku tasuvuse otsustamisel arvestatakse nii investeeringu võimalikke ökoloogilisi tagajärgi kui tehnilist ja tehnoloogilist võimalikkust ning majanduslikku tasuvust.
- Ettevõtte keskkonnaprogrammi koostamisel arvestatakse parimat olemasolevat tootmisviisi ja püüeldakse selle rakendamise poole.
- Ei rahulduta üksnes ametivõimude poolt ettekirjutatud normnõuete täitmisega, vaid taotletakse enamat.
- Loetakse oluliseks ettevõttesiseste kaugleulatuvate eesmärkide püstitamist, ettevõtte keskkonnapoliitika loomist ja töötamist rahvusvaheliselt tunnustatud keskkonnakorraldusstandardi reeglite järgi.

Keskkonnakaitsekorraldus

Hool ja vastutus ümbritseva elukeskkonna tervislike omaduste säilimise ja parandamise eest eeldab, et keskkonnakaitse on kajastatud ettevõtte igapäevaotsuste tegemises kõigil tasanditel ja kõigis valdkondades, hõlmates nii ettevõttesiseseid mõjusid kui ettevõttest väljapoole ulatuvaid mõjusid. See tähendab, et

- kõikjal, kus on võimalik, kasutatakse suletud tehnoloogilisi süsteeme;
- keskkonnakaitseküsimused on ettevõttes teadvustatud ja tähtsustatud;
- püstitatud eesmärkide poole liikumist kontrollitakse selleks välja töötatud näitajate abil;
- ettevõtte juhtkond koolitab ja ergutab kõiki oma töötajaid täitma oma tööülesandeid täie teadlikkuse ja vastutustundega, keskkonnakaitseks parimal võimalikul viisil;
- keskkonnaprogrammi täiendatakse lisanduvate teadmistega.

Koostöö ja vastutus

Vastutus loodusvarade säästliku kasutamise ja tuleviku suhtes säästva ühiskonna võimalikkuse eest jaguneb nii ettevõttele, ettevõtte klientidele kui ka keskkonnasõbraliku teenuse ostjatele ja toorme tarnijatele. Sisseostude ja müügiga seoses kaaluvad ettevõtete juhtkonnad alati, kas sisseostetavat või müüdavat saadust või teenust on võimalik asendada keskkonnasõbralikuma toote või teenusega. See tähendab, et ettevõtete juhtkonnad:

- varustavad oma kliente tõsiasjadele põhineva teabega, mis võimaldab neil saadusi ja teenuseid hinnata ja võrrelda keskkonnasõbralikkuse seisukohast;
- arendavad loodusvarasid ja energiat kokkuhoidvaid teenuseid ja tooteid ning propageerivad neid oma tarbijaskonnale;
- vähendavad igal võimalusel kõigi oma teenuste ja saaduste keskkonnamõju;
- kõigi muude asjaolude poolest võrdselt toodete või teenuste sisseostmisel eelistatakse keskkonnasõbralikuid tooteid või teenuseid.

Parima keskkonnapraktika rakendamine

Parim keskkonnapraktika on meetmete kombinatsioon parimate keskkonnahoiutulemuste saavutamiseks. Meetmetest eelistatakse neid, mida saab rakendada otseselt saasteallika juures (heidet vähendavad seadmed). See tähendab, et meetmete valikul tuleb tähelepanu pöörata:

- toote valmistamise, kasutamise ja jäätmekäitlusega seotud keskkonnariskile;
- reostuse vältimisele või tegevuse/toote asendamisele vähem reostavaga;
- asendusmaterjali või asendustegevuse tõenäoisele keskkonnakasule või -kahjule;
- teaduse, teadmiste ja keskkonnatehnika arengule ja muutustele;
- täideviimisvõimalustele;
- sotsiaalsele ja majanduslikule kaasmõjule.

Soovitav on alustada keskkonnanäilevaate koostamisest ja meetmetest põhimõttel "oma majapidamine korda".

Tartu Agenda 21 taktika: Teadlikkuse tõstmine avatuse ja koostöö süvenemiseks, hea keskkonnakaitsekorralduse ja parima võimaliku keskkonnapraktika rakendamiseks, vastutustunde kasvamiseks kõikidel tasanditel.

Tegevused: Energia- ja veekasutuse kokkuhoid ja lekete vältimine ning jaotuskadude vähendamine. Energiakasutuse, soojatootmise ja põhitootmisega seotud reostuse kahjutustamine. Termostaatide, mõõturite, arvestite ja muude kontrollseadmete kasutamine. Õhusaaste vähendamisele suunatud liiklus- ja veostekorraldus. Hea jäätmekäitluskogemuse rakendamine. Ergutus ja tunnustustavade loomine. Hea keskkonnapraktika näidete kogumine. Tulemuste võrdlemine teiste ettevõtetega.

Vastutajad ja täitjad: Igaüks oma pädevuse piires ja tuginedes pidevalt täienevatele teadmistele.

Tartlase roll: Õigus teada toodangu või teenuse tervise- ja keskkonnamõju, teadlikkus kaupade valimisel ja teenuste ostmisel, teadlikule valimisele kaasaaitamine.

Näitajad: Ettevõtte keskkonnanäilevaate olemasolu ja kättesaadavus. Kapitalikulud, muutuvkulud, kulud aasta kohta miinus kulude vähenemine energia, vee ja tooraine kokkuhoiu arvel, kulud ühiku kohta, süsinikdioksiidiheite vähenemine, lämmastikoksiidide ja vääveldioksiidiheite vähenemine, muude saasteainete ja jäätmete hulga vähenemine. Keskkonnakoormus reoainete kaupa toodangu ühiku kohta. Kulutõhususe analüüs iga rakendatava meetme kohta.

2.5.5. Tartlased

Valik on tartlase kätes: aukartuse ja austuse ilmutamine kaaskodanike ja looduse vastu; • oma kodu korda; • oma töökoht korda; • aktiivne seltsielus ja ühistevõttes osalemine; • ettepanekud oma asutuse keskkonnapoliitika loomiseks ja keskkonnakorraldussüsteemi väljatöötamiseks; • targad ostud kaupluses, arvestades ostetava toote tervislikkust, kestvust, keskkonnasõbralikkust; • hinna ja kvaliteedi suhtelt parima, tagatiseaga keskkonnahoidlikku teenust pakkuva teenindaja poole pöördumine; • keskkonnasõbraliku liiklusvahendi valimine jne • oma soovide ja seisukohtade aktiivne väljendamine esinevate häirivate keskkonnategurite osas (erinevatest allikatest pärinev müra, visuaalne reostus, vibratsioon jne) koos omapoolsete ettepanekute esitamisega; • Aktiivne osalemine kodulinna arengu kavandamisel ja planeerimises.

3. Linlaste keskkonnateadvuse ja -teadlikkuse arendamine

Linnakodanike keskkonnateadvuse kasv, mis saavutatakse keskkonnahariduse kaudu, on üks Tartu linna keskkonna- ja inimsõbralikumaks muutumise ja sellena püsimise tagatise.

3.1. Keskkonnaharidus Tartus: taotlused ja ettepanekud

- Keskkonnaharidus peab hõlmama inimesi kõikidest vanuserühmadest, sotsiaalsetest gruppidest, eluvaldkondadest. Keskkonnateadvuse ja -teadlikkuse edendamise meetodid peavad olema paindlikud ja mitmekesised, nende väljatöötamisel ning valikul tuleb arvestada sihtgruppide erinevusi. Vaja on tugineda nii teaduslike uurimuste ja küsitluste tulemustele, mis toovad esile inimeste soovid, vajadused ning ootused, kui ka senistele kogemustele ja praktikale nii Eestis kui mujal. Keskkonnaharidus peab olema kättesaadav kõigile inimestele sõltumata nende maksujõulisusest, east, soost ja rahvusest.
- Lapsevanemate koolituses peab kindlasti sisalduma keskkonnahariduslik osa, mis käsitleks loodushoidu, säästvat ja keskkonnasõbralikku eluviisi, käitumist looduses jms. Olulisel kohal on teoreetiliste teadmiste sidumine olmega ja praktiline rakendamine igapäevaelus ning laste koduses kasvatuses.
- Lasteaedade õppekavad peavad sisaldama loodusõpetust ja keskkonnakaitset lihtsas vormis. Õpetamise eesmärk on ökoloogilise mõtlemise arendamine – lastele selgitatakse looduses valitsevaid seoseid, inimese ja looduse vastastikust mõju, loodusliku mitmekesisuse tähtsust ja selle kaitsmise vajadust jne. Põhimeetodid on mäng, käeline jm loominguline tegevus. Olulisel kohal on vahetud, emotsionaalsed kontaktid loodusega.
- Koolides rakendatavad õppekavad peavad sisaldama keskkonnateemat lülitatuna kõikidesse õppeainetesse. Koolid koostavad oma kooli keskkonnasõbraliku tegevuskava ehk kooli Agenda 21. Selle koostamisse ja ellurakendamisse, samuti keskkonnanäituste korraldamisse kaasatakse võimalikult palju õpetajaid, õpilasi, lapsevanemaid jt. Aktiivsetel koolidel on võimalik taotleda Ökokooli staatust (üle-euroopaline liikumine), osaleda teistes rahvusvahelistes keskkonnaprogrammides ja -projektides.
- Soodustatakse keskkonnadistsipliinide (keskkonnakaitse, keskkonnakeemia, -füüsika, -tehnoloogia, -psühholoogia, keskkonnanäituste jne) süvaõpet gümnaasiumides ja ametikoolides. Korraldatakse nende alade õpetajatele asjatundlik koolitus.
- Keskkonnahariduse kui ühiskonna normaalse talitlemise ja arengu olulise teguri tähtsustamisel noorte seas tuleb rõhutada loetletud alade järjest suurenevat osa kõikides eluvaldkondades.
- Keskkonnateadvuse ja -teadlikkuse edendamisel on oluline võimaldada õpilastele sellesisulist koolivälist tegevust. Tegevus toimub huviringides ja -klubides, keskkonnaprojektides, -aktisioonides ja -üritustel osalemise kaudu. Üks sotsiaalseid konflikte ja noorte kuritegevust ennetava programmi osa on võimaluste loomine laste ja noorte vaba aja sihipäraseks kasutamiseks, huvitegevuse soodustamine. Laste ja noorte keskkonnasisulises huvitegevuses osalemine peab olema võimalik ka vähemkindlustatud või riskirühmadesse kuuluvatel lastel ja noortel.
- Pedagoogidele korraldatakse pidev ja süsteemne keskkonnavalik täienduskoolitus. Kaasa haaratakse kõikide erialade õpetajaid ning lasteaiakasvatajaid.
- Linnakodanike keskkonnateadvuse ja -teadlikkuse tõstmiseks korraldavad linnaasutused linnavalitsuse toetusel vastavasisulisi üritusi ja aktisioone. Oluline on kõigi linnakodanike üha suurenev osalus linna muutmisel keskkonna- ja inimsõbralikumaks.

Olukorra iseloomustus: Linnaametnike hulgas tehtud küsitlus (Kährik, I. Alakivi, 1997) andis järgmised tulemused:

	JAH	EI
• Kas Tartus arvestatakse praegu igas valdkonnas loodus- ja keskkonnakaitset?	6,6%	66,8%
• Kas loodus- ja keskkonnakaitseprobleemid pakuvad ametnikele huvi?	81,0%	7,5%
• Kas ametnikel on keskkonnaolukorra kohta piisavalt informatsiooni?	16,4%	69,9%
• Kas ametnikud soovivad keskkonna- ja säästva arengu alast täienduskoolitust?	52,7%	17,7%

Küsitluse tulemuste baasil võib öelda, et ametnike arvamusi tuleks igati arvestada.

Küsitlusele vastanud ettevõtete tippjuhtide, loodus- ja keskkonnakaitset õpetavate õpetajate ja linnavolikogu liikmete arvamused jagunesid umbes samamoodi ja väljendasid ligikaudu sedasama.

Ettepanek: Luua Tartu Noorte Loodusmaja baasil keskkonnahariduse ja -teabe keskus, laiendades vastavalt Tartu Noorte Loodusmaja tegevussuundi.

Tegevuskava: Kogu linna elanikkonnale mõeldud keskkonnaharidus- ja -infokeskuse rajamine heade looduslike eeldustega ja kinnistunud traditsioonidega kohta, mis on kõigi linna piirkondade lastele ja noortele ühtviisi hästi kättesaadav. Rajatav keskus peab olema planeeringu, projekti, ehitamise ja toimimise poolest nüüdisaegse olmetehnoloogia ja keskkonnahoidlikkuse näidis. Keskkonnahariduse ja -teabekeskuse hoones saavad soovi korral ruume teised loodus- ja keskkonnatemaatikaga tegelevad asutused, kes finantseerivad vastavas mahus ka maja ehitamist. Keskuse teabeosakond on mõeldud kasutamiseks avada kõigile linlastele. Keskusesse tuleb konverentsi- ja näitusesaal. Hoonet ümbritsev maa-ala on kõrghaljastusega ja kaunilt kujundatud. Keskkonnahariduse ja -teabekeskuse olemasolu on Tartu linnale auküsimus, see näitab linnavalitsuse hoolivat suhtumist nii ümbritsevasse keskkonda kui linna elanikesse. Keskkonnakaitsehariduse omandamine ja täiendõpe jätkub Tartu Ülikoolis ja Eesti Põllumajandusülikoolis.

3.2. Tartu loodussümbolid ja linna keskkonnaseisundile pühendatud üritused

Loodustunnetuse süvendamiseks ja linlaste aktiivsemaks kaasamiseks loodustundmise ja -hoiu arendamiseks valitakse Tartu loodussümbolid: kivi, puu, liblikas, lill, lind, kahepaikne, kala, selgrootu vms ja osutatakse igale Tartu koolile ja/või huvikoolile au, kinnitades kooli koos ühe loodusteadlasega, soovitatavalt kooli vilistlasega, linna kindla pargi patrooniks.

Teema-aastate väljakuulutamine: Aasta vältel on üks kindel teema erilise tähelepanu all (vaadatakse läbi kontseptsioonid, strateegiad, täiendatakse tegevuskavasid, koostatakse teabematerjale, ilmub pikem ülevaade ja teemaanalüüs jne).

Puhta vee aasta	1999
Loodusharulduste aasta	2000
Puhta õhu aasta	2001
Haljastuse aasta	2002
Puhta pinnase aasta	2003
jne	

4. Elukeskkonna väärtus

4.1. Haljastus ja veekogud: looduslikud eeldused ja loodud eeldused

4.1.1. Roheline Tartu

Tartu looduspärlid on Emajõgi ja Emajõe ürgorg, Toomemägi ja seda ümbritsevad ajaloolised tänavad, Kalmistu paljand ja Aruküla koopad, mitmel pool linna eri osades paiknevad kaitstavad loodusobjektid ja eriliselt linnurikas Ropka-lhaste luht. Eri aegadel on planeeritud ja rajatud Tartu maine ja meeldivuse teine alustala - Tartu roheline: Toomemäe park, kesklinna pargid ja haljasalad, praeguste äärelinnade (endiste mõisasüdame) pargid ja puisteed, mis on tartlaste puhkuse ja meeldivuse allikas ning Tartu turistliku külgetõmbejõu üks alus. Selle üliväärtusliku, tartlaste ja Tartu külaliste kõrgelt hinnatud pärandi hoidmine ja selle pakutavate puhkevõimaluste säilitamine ning paremaks muutmine, vanade parkide taastamine nende väarikuses (Raadi jt) ning uute puhkealade loomine Emajõe kallastele on tartlaste selgesti väljenduv soov, millega tuleb arvestada nii üld- kui detailplaneeringute koostamisel ja projekteerimistingimuste väljaandmisel. Linnalooduse säilitamine mitmekesisena nõuab planeerijate ja projekteerijate ning tartlaste keskkonnahoidlikku käitumist. Teema- ja detailplaneeringutega luuakse eeldused pargi või haljasala kasutajate vajaduste parimaks rahuldamiseks, võttes arvesse tulevaste kasutajate nägemusi ning arvestades, et majandusliku jõukuse kasvuga puhke- ja virgestusvajadused suurenevad. Ajalooliste parkide rekonstrueerimisprojektid koostatakse Firenze deklaratsiooni nõuetest kinni pidades. Firenze deklaratsioon on ICOMOS-i (*ÜRO organisatsioon International Council of Monuments and Sites*) koostatud programmdeklaratsioon, millega määratletakse kriteeriumid ajalooliste parkide kaitseks ja korrashoiuks.

Järgitavad põhimõtted:

- Tartu ajaloolisi parke ja haljasalasid ei vähendata täisehitamisega.
- Tartu kesklinna parke ja haljasalasid säilitatakse kui linna rikkust. Puhkevõimalusi nendes parendatakse ja mitmekesistatakse.
- Väikeste haljastute säilitamine ja juurdeloomine on lähimiljöö meeldivana hoidmise ja puhkuse võimaluste kujundamise seisukohalt erilise tähtsusega. Vältitakse väikeste haljastute parklateks kujundamist, tänavapuude raiumist ja väljasuretamist.
- Tähelepanuväärseid puid kaitstakse esteetilisest, looduskaitse- ja pedagoogilisest, kultuurilisest või kitsamalt teadmisi propageerivast seisukohast lähtudes. Vana puu nagu vana inimenegi vajab kaitset, hoidmist ja seisundit parandavat hooldamist.
- Eri liikide eluvõimaluste säilitamisele ja elutingimuste parandamisele pööratakse tähelepanu nii esindusparkides ja haljasaladel kui poollooduslike ja looduslike aladel. Eesti Punase Raamatu liikide esinemise selgitamiseks Tartu linna territooriumil korraldatakse täiendavaid uuringuid.
- Luuakse mitmerindeline haljastus, mis aitab kaasa liigirikkuse (linnud, putukad) tagamisele, kaitseb paremini müra ja tolmu eest ning puhastab paremini õhku.
- Emajõe kallastel jätkatakse puhke- ja virgestusvõimalusi pakkuva Emajõe rohelise koridori ja sealt hargneva rohelise võrgustiku ja tuumalade kontseptsiooni realiseerimist. Eesmärk on suurendada järk-järgult nii heakorrastatud kui poollooduslike parkide ja haljasalade pindala.
- Kõigist elurajoonidest peab olema võimalik pääseda üldkasutatavasse parki nii lapsevankriga kui ka ratastoolis.
- Tartlastele ning koolidele, asutustele ja organisatsioonidele antakse võimalus osaleda linnahaljastuse loomises ja korrashoius.
- Linlasi innustatakse jätkuvalt oma koduaedasid ja õuealasid kauniks muutma ja avaldatakse neile selle eest tunnustust.

Olukorra iseloomustus: ☹️ Olukord on halb. On surve laiendada ehitustegevust parkide ning haljasalade arvel ja Emajõe rohelise koridori arvel. Parkide ja metsade pindala moodustab linna üldpindalast vaid 6,2%.

Tegevused: Tartu haljastusstrateegia loomine. Linnaümbruse haljastute funktsionaalne ühendamine linna haljastusüsteemiga. Teemaplaneeringu ja kaugtegevusprogrammi koostamine. Pargid ja haljastud inventeeritakse, töötatakse välja nende alalhoidmise ja omanäolisuse säilitamise kriteeriumid, abinõude programmid ja tegevuskavad puhkevõimaluste parendamiseks. Hakatakse vastutustundlikumalt suhtuma uute puude istutamisse ja hooldamisse, olemasoleva tänavahaljastuse säilitamisse, vältitakse puuümbruse kinniasfalteerimist või kinnisillutamist. Leitakse võimalused noorte puude tüvede kaitsmiseks ja puude juurekaelte vigastamise vältimiseks hooldustööde käigus. Koostatakse kataloog "Viiskümmend võimalust linnahaljastuse kaitseks intensiivse kasutusega aladel". Soovitusprogrammid: "Lilled rõdudel" ja "Haljastatud fassaadid", mille tulemusena tänavate või siseõuede mikrokliima muutub ühtlasemaks ja paremaks; õhus väheneb tolmu- ja mustuseosakeste hulk; linnud, liblikad ja putukad leiavad elupaiga; inimeste elumiljöö ja enesetunne paraneb; vanade ehitiste hallus, igavus ja armetus häirib vähem silma; vihma ja lume mõju fassaadidele väheneb; krohv püsib kauem; müra, kui häiriva teguri osa väheneb nii ruumides kui ka siseõuedel, sest reljeefne pind absorbeerib müra. Üldplaneeringus ja detailplaneeringutes arvestatakse ka kaunite vaadete säilumist või loomist südalinna ja puhkuseks sobival aladel.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, asutused, ettevõtted, kinnisvaraomanikud, koolid ja ülikoolid.

Tartlaste roll: Vastutustundlik käitumine; puhtuse hoidmine ja lemmikloomade mustuse igakordne kõrvaldamine parkides ja haljasaladel; vandaalitsemissel lõpetamine; aktiivne dialoog planeerimisprotsessis; õigus küsida ja saada teavet.

Näitajad: Üldkasutatavate parkide ja haljasalade kogupindala ja protsent linna pindalast. Reservhaljastute (sh jäätmaade) pindala ruutmeetrites inimese kohta. Hooldatud pind aastas, üldkasutatavate parkide pindala elaniku kohta, eriteenuseid või erivõimalusi pakkuvate alade pindala linnaosas elaniku kohta (mänguväljakutega parke, mänguväljakuid, koerajooksutusalasid, sportlikke mänge võimaldavaid alasid, liuvälju), hooldatav territoorium elaniku kohta hooldusklasside kaupa, hooldamiseks kulutatav üldsumma, hektari kohta kulutatav summa, ruutmeetrit hooldatavat pargiala elaniku kohta, hooldamiseks kulutatav summa ühe elaniku kohta. Kõik needsamad näitajad uute parkide või haljasalade rajamise kohta aastate kaupa. Teeäärsete roheliste alade (puuderead, hekid, mururibad) pindala hektarites linnaosa kohta.

4.1.2. Veekogude ja veega seotud puhkuse Tartu

Linna olulisemad veekogud on Emajõgi, Anne kanal, Raadi järv, Vanemuise pargi tiik, Emajõe paremkalda tiik laululava kohal, Tamme Gümnaasiumi tiik ja Saare tiik. Ka ülejäänud umbes kuutkümmend tiiki või tiigikest on vaja säilitada ja hooldada. Vesi koos rohelusega on parim, mida Tartu võib elanikele ja külalistele pakkuda.

Järgitavad põhimõtted:

- Mitmekesine kaunis maastik loob head arengueeldused lastele.
- Haljastatud ja heakorrastatud puhkeala veekogu kaldal on parim kodulähedane puhkevõimalus igas vanuses inimesele.
- Lastel, kes saavad turvaliselt mängida veekogu kaldal, peita end põõsastesse, leida pargist mängumaja, istutada oma lille või jälgida taime kasvamist, on vähem terviseprobleeme ja psüühikahäireid.
- Vanurid ja puuetega inimesed vajavad loodust oma kodu lähedal. See on oluline psüühiliseks heaoluks ja tervise hoidmiseks.
- Loodus on ideede ja inspiratsiooni allikas. Loodus võib olla ime ja imede allikas ka linnas.

Olukorra iseloomustus: ☹️ Veekogude puhtuse mõttes on olukord rahuldav. Emajõe vesi muutub järk-järgult puhtamaks tänu tunnelkollektori ja reoveepuhasti lõpuniehitamisele ja käikuandmisele ning kogu valgla väiksemale reostuskoormusele, eriti väetiste vähema kasutamise tõttu. Jõekallaste rohelise koridori ja sealt hargneva puhkevõimalusi pakkuva rohelise võrgustiku idee realiseerimine sõltub koostatavast üldplaneeringust ja detailplaneeringutest.

Tartu Agenda 21 taktika: Jätakuvalt teadvustada kõigile, et linn ja loodus ei välista, vaid täiendavad teineteist. Kõigi võimaluste teadlik läbitöötamine ja hea tahte ilmutamine linnalooduse säilitamisel ja paremaks muutmisel on vajalik kõigi tasemete planeeringutes.

Tegevused: Teemaplaneeringu ja tegevusprogrammi koostamine ja elluviimine. Ojasid ei aeta torusse ega juhita otseteed jõkke, vaid kasutatakse ära kõik võimalused nende puhkeotstarbeliseks kujundamiseks. Täiemõõtmelise sõudekanali idee läbitöötamine. Supelrandade, sadamate ja randumiskohtade planeerimine ja väljaehitamine.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, ametiasutused, planeerijad, projekteerijad ja ehitajad.

Tartlase roll: Olla aktiivne osaleja arengu kavandamisel.

Näitajad: Kontseptsioonide ja eesmärkide olemasolu või puudumine. Teemakäsitlused planeeringutes ja projektides. Teostatud projektide analüüsid, tulemuste võrdlemine teiste omavalitsustega. Korrapärased küsitlused ja arvamusuuringud tartlaste hulgas.

4.1.3. Mis on Tartus kaitse all

Ehitised ja rajatised sulatatakse loodusesse ja keskkonnaoludesse nii, et saavutatakse kohalikke loodus-, muinsus-, ajaloo- ja kultuuriväärtusi maksimaalselt säilitav, esiletoov ja kaunis terviktulemus, kaitstuse kõrge tase. Ei hävitata seda, mida ei saa tagasi.

Kaitstavad loodusobjektid (seisuga 1. oktoober 1998)

- Toomemägi** (koos Kassitoomega*) - Kassitoome. Kaitse alla võetud Tartu Linna Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee 4. oktoobri 1957. a otsusega nr 306. Toomemägi. Kaitse alla võetud Eesti NSV MN 5. juuni 1959. a määrusega nr 218.
- Külmakindel pirnipuu** - Elva tn 8. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
- Külmakindel pirnipuu** - Pepleri (R. Pälsoni 3*) tn 32. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
- Seemikpirnipuud** - Kuru tn 8 (2*). Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
- A. Kurvitsa selektsioonid** - Riia tn 46. Kaitse alla võetud Eesti NSV MN 13. märtsi 1959. a korraldusega nr 331-k lisa 3.
- Läänepärnaallee** (Pärnaallee*) Lauupeo tänaval (Tähtvere pargis*). Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
- Ebatsuugaallee** (Pseudotsuugaallee*) Raadi sõjaväekalmistul Aasa tn poolisel küljel. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.

8. **Pärn** - Tähtvere tn 5. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
9. **Hariliku tamme püramiidvorm** - Lai (I. Mitsurini*) tn 8. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
10. **Juudapuulehikud** (Juudapuu*) - Jakobi (V. Kingissepa tn 45*) tn 33. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
11. **Kollane hobukastan** - Veski (N. Burdenko*) tn 45. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
12. **Hõbevaher** - Kastani tn 1. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
13. **Alpi seedermand** (Seedermand*) - Eha tn 36. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
14. **Tamm** - Kalevi ja Õnne tn nurgal. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
15. **Torkiv kuusk** - Pargi tn 4. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
16. **Rühm nulge** (kolm puud) - Tähe tn 4 (38*). Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
17. **Devoni liivakivipaljand** (Kalmistu paljand*) - Emajõe ürgoru vasakkallas Puiestee tn kalmistute kohal. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
18. **Suur rändrahn** Emajõe lual. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 4. okt. 1957. a otsusega nr 306.
On mattunud täitepinnasesse Annelinnas.
19. **Aruküla koopad** - Jõgeva mnt ja Emajõe ürgoru perve vahel Vahi tn alguse vastasküljel. Kaitse alla võetud Eesti NSV MN 13. märtsi 1959. a korraldusega nr 331-k lisa 1.
20. **Koidula tamm** - Pepleri (R. Pälsoni*) tn 10. Kaitse alla võetud Metsamajanduse ja Looduskaitse Peavalitsuse juhataja 30. aprilli 1966. a käskkirjaga nr 84.
21. **Õunapuu** - Pihlaka tn 28 (Võru tn 109*). Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. apr. 1967. a otsusega nr 114.
22. **Tamm Päeva tänaval** (tamm on tõenäoliselt Päeva tn 15 - U. Alakivi). Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. apr. 1967. a otsusega nr 114 ja Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186. Viimase otsuse alusel kuulub tamm selles kvartalis kaitse alla võetud põlispuude loendisse.
23. **Amuuri korgipuu** - Puiestee tn 108. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. apr. 1967. a otsusega nr 114.
24. **6 püramiidtamme** - Võru tn 109. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. apr. 1967. a otsusega nr 114.
25. **Püramiidtamm** - Jaani kiriku taga Rüütli tn ääres. Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. apr. 1967. a otsusega nr 114.
26. **Harilik tamm** - Kalevi tn 13 (end Laste Luu- ja Liigesetuberkuloosi Sanatooriumi ja Noorte Naturalistide Maja piiril*). Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. aprilli 1967. a otsusega nr 114 ja Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186. Viimase otsuse alusel kuulub ta selles kvartalis kaitse alla võetud põlispuude loendisse.
27. **Harilik tamm** - Puiestee tn 95 c (e*). Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 21. aprill 1967. a otsusega nr 114.
28. **Põlispuud** Lille-Tähe-Pargi-Kalevi tn kvartalis. Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186. Nende hulgas on Tartu Linna TSN TK 21. apr. 1967. a otsusega nr 114 kaitse alla võetud tamm Päeva tn 15 ja sama otsusega kaitse alla võetud tamm Kalevi tn 13.
29. **2 elupuud** Tähe tn 38 maja ees - Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
30. **Tammeallee** - Riia tänava lõunapoolsel küljel, sõidutee ja krundipiiride vahel Raudtee tänavast Soinaste tänavani. Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
31. **Kollane hobukastan** - Ropka tee 25 (Ropka pargis*). Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
32. **8 põlispärna** - Forseliuse pargis (platsil*). Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
33. **Mandžuuria pähkliipuu** - Akadeemia tn 2. Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
34. **2 valget mooruspuud** - Kastani tn 24 a (Vanemuise ja Kastani tn nurgal*). Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
35. **Harilik hobukastan** - Tähtvere pargi servas Katoliku kiriku edelakülje piirdeaia ääres. Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
36. **Alpi seedermand** - Veski (N. Burdenko*) tn 37. Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
37. **Haruldaste taimede mikrokaitseala** - Anne planeeritud III mikrorajoonis. Kaitse alla võetud Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186.
38. **Raadi park koos dendropargiga** - Kaitse alla võetud Tartu Linna TSN TK 04.10.1957. a otsusega nr 306 (dendropargi osa) ja Tartu Linna RSN TK 29.07.1986. a otsusega nr 186 (pargi osa).

Märkus: * - objekti nimetus või aadress on muutunud.

Tartus on esindatud mitmed kaitsealused loomariigi isendid nagu külmnokkluik, viinamäetigu, järvekonn, mitmed haruldased või kaitsealused seene- ja taimeliigid. Kaitstavate loodusobjektide regulatsioon on sätestatud järgmiste põhiliste õigusaktidega:

- Kaitstavate loodusobjektide seadus.
- Keskkonnaministri 20.10.1993. a määrus nr 29.
- Looduskaitse registri põhimäärus, Vabariigi Valitsuse 29. aprilli 1996. a määrus nr 119.

Olukorra iseloomustus: Kaitstavate loodusobjektide valitseja kohuseid täidab Tartu Maavalitsuse keskkonnaosakond oma põhimääruse alusel.

Tartu Agenda 21 taktika: Kaasa aidata objektide säilimisele väärtushinnangute ausetõstmise, teabe levitamise ja teadlikkuse edendamise abil, sest objektide valitsemise korraldamine on riigiasutuse pädevuses.

Tegevused: Olukorra teadvustamisele kaasaaitamine. Teabematerjalide koostamine ja levitamine nii sihtgruppidele kui avalikkusele.

Vastutajad ja täitjad: Haldus- ja ametiasutused oma pädevuse piires. Kõik muud head tahet ilmutades.

Tartlase roll: Teada ja tunda oma linna väärtusi, kaasa aidata nende hoidmisele ja säilitamisele. Küsida ja saada teavet. Aktiivselt osaleda planeerimisprotsessis.

Näitajad: Kättesaadav looduskaitse register. Kaitse all oleva ala protsent linna üldpindalast, teabematerjalide olemasolu. Kaitstavate loodusobjektide seisund.

Kaitstavad muinsusobjektid:

1. 250 riiklikus registris olevat arhitektuurimälestist (Kultuuriministri 20.03.97 määrus nr 12).
2. Arheoloogiline kaitsevöönd koos üksikobjektidega (Tartu Linnavalitsuse 11.03.93 määrus nr 126).
3. Tartu vanalinna muinsuskaitseala (Vabariigi Valitsuse 21. märtsi 1995. a määrus nr 126).
4. Tammelinna linnaehituslik kaitseala (Tartu Linnavalitsuse 06. aprilli 1995. a määrus nr 9).
5. Karlova linnaehituslik kaitseala. (Tartu Linnavalitsuse 22. juuni 1995. a määrus nr 13).
6. Toometaguse-Vaksali piirkonna linnaehituslik kaitseala (Tartu Linnavalitsuse 09. novembri 1995. a määrus nr 17).
7. Tähtvere linnaehituslik kaitseala. (Tartu Linnavalitsuse 18. aprilli 1996. a määrus nr 7).

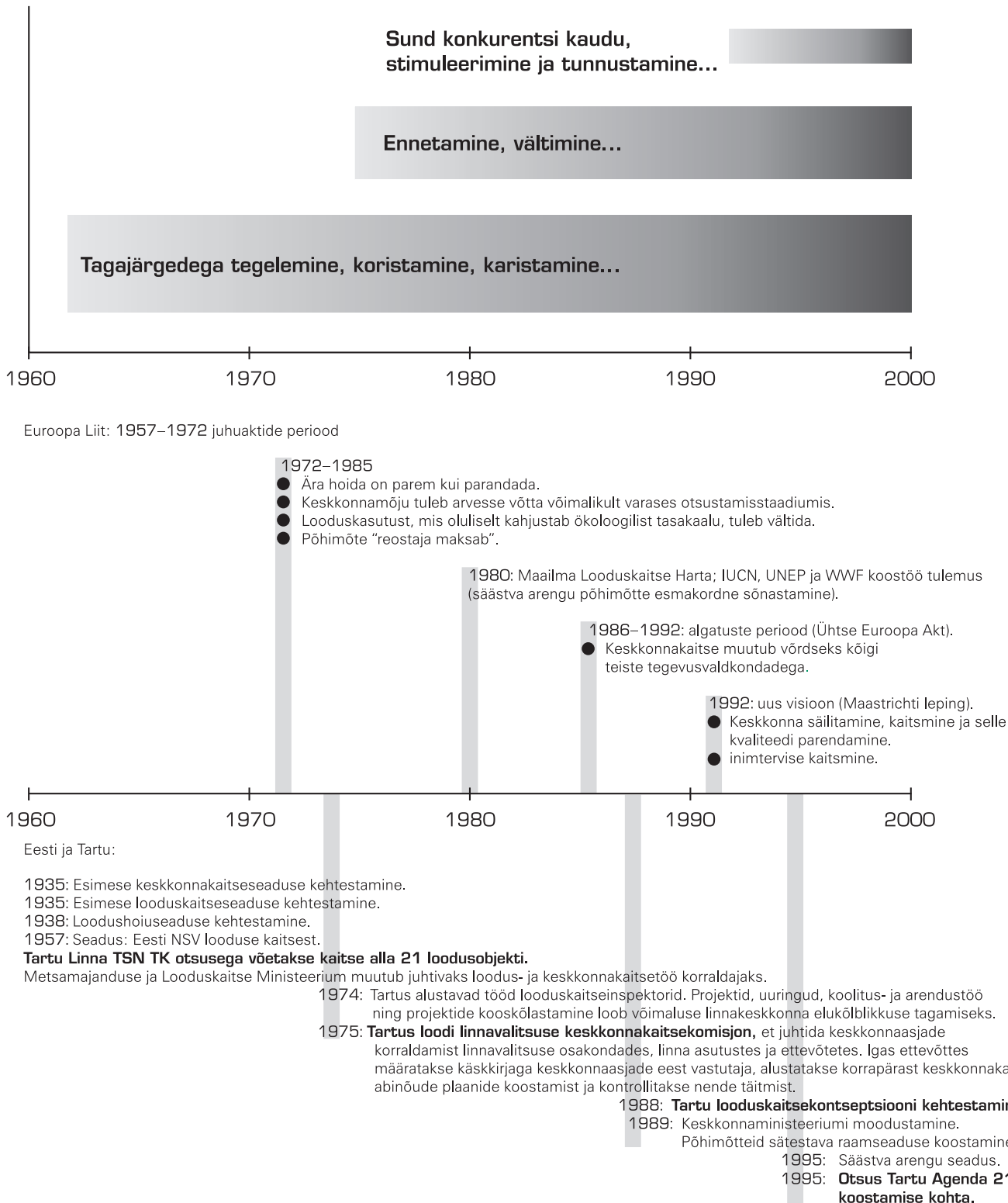
Tartu linnaehituslikud kaitsealad

- Arheoloogiline kaitsevöönd
- Vanalinna muinsuskaitseala
- Vanalinna muinsuskaitseala kaitsevöönd
- Tähtvere linnaehituslik kaitseala
- Toometaguse - Vaksali linnaehituslik kaitseala
- Karlova linnaehituslik kaitseala
- Tammelinna linnaehituslik kaitseala

4.2. Üldised muutused arusaamises keskkonnakaitsest: areng ajas

Üldised muutused arusaamises
keskkonnakaitsest: areng ajas

5. Elukvaliteet: põhiteenustega ja nende keskkonnamõjuga seotud aspektid

5.1. Joogivesi, joogiveevarude säilimise tagamine ja joogiveeallikate kaitse, reovee kanaliseerimine ja puhastamine

Probleemid:

- ebakvaliteetne joogivesi ühisveevõrgu mõnedes lõikudes;
- keemiliselt reostunud ja mikrobioloogiliselt saastunud vesi salvkaevudes (umbes 2500 tarbijat);
- ebapiisav kontroll joogivee kvaliteedi üle tarbija juures, teabe puudulikkus ja olemasoleva teabe halb kättesaadavus;
- joogiveevarude puhtana säilimise ohustatus.

Eesmärgid: ♣

1. Puhas ja kvaliteetne joogivesi kõigile tartlastele.
2. Kõigi oluliste näitajate olemasolu ja kontroll veekvaliteedi üle mitte ainult vee maa seest väljapumpamisel, vaid ka tarbija juures. Joogivee tervisekaitselist olulisust arvestades on selle eesmärgi saavutamine linna ülimaid prioriteete.
3. Veevarustuse arengukavad ja kvaliteediesmärgid.
4. Linna veevarustuse käsitlemine ühtse tervikuna, puurkaevude või muude veeallikate kuuluvusest olenemata.
5. Põhjavee kui hinnalise ja (reostumise korral) taastumatu loodusvara kasutatavus ja täielik kaitse võimalikult pika perioodi jooksul. Veehaarete kaitse.
6. Vajalik teave kõigile asjaosalistele piisavas mahus, kiirelt, arusaadavalt, minimaalsete kulutustega, kuid tõhusalt ja tagasisidega.
7. Reovee kanaliseerimine, reoveepuhasti lõpuniehitamine ja puhasti töö optimeerimine, puhastisse juhitava reovee puhastamine vastavalt HELCOMi nõuetele. Reoveesette majanduslikult läbimõeldud ja keskkonnasõbralik käitlemine, arvestades pikas perspektiivis setet kui ressursi ASi Tartu Veevärk soojus- ja elektritarbe osaliseks katmiseks.
8. Lahkvoolukanalisatsioon kõikjal, kus see on võimalik.
9. Keskkonnahoidlik planeerimine, projekteerimine ja ehitamine.

Olukorra iseloomustus: 😞 😞 Olukord on murettekitav. Seda kirjeldavad materjalid on kättesaadavad linnavalitsuse keskkonnateenistuses ja arenguteenistuses, Tartu Tervisekaitsetalitus, TÜ Tervishoiu Instituudis, Tartu Maavalitsuse keskkonnaosakonnas ja AS-is Tartu Veevärk. Vett jaotatakse ühisveevõrgust. Vee tarbimine kodumajapidamises on stabiliseerunud Euroopa keskmisele tasemele. Inimeste teadlikkus vee ratsionaalse ja kokkuhoidliku kasutamise eelistest ja vajadusest on kasvanud, uued olmeseadmed kasutavad vett otstarbekamalt. Lekkeid on vähem. Suurima ohu allikad on kontrolli all ja suure äkkreostuse oht on viidud miinimumini. Aktsiaseltsi Tartu Veevärk joogiveelabor rahuldab kõik oma vajadused ja müüb veeanalüüsiteenust. Vee- ja kanalisatsiooniteenuste hind on stabiliseerunud ja jõukohane. Puhasti tehnoloogiline protsess toimib häireteta. Kogu reovesi puhastatakse. Arengut juhitakse aktiivselt ja kõigi asjasse puutuvate ametkondade aktiivsel toetusel. Informatsioon liigub kõigis suundades kiirelt ja takistusteta. Operatiivne reageerimine on võimalik.

Tartu Agenda 21 taktika: Probleemide teadvustamine, põhjuste põhjalik analüüs. Täpsustavate eesmärkide, kvantitatiivsete ja ajaliste sihtide püstitamine, abinõuplaanide koostamine ja nende rakendamise tulemuslikkuse jälgimine kõigis asjasse puutuvates ametkondades ja kõigil tasanditel.

Tegevused:

- Ühisveevärgi ja üldkanalisatsiooni ehitamine piirkondadesse, kus see puudub, kusjuures tervisekaitse seisukohalt on vaja ehitamist alustada piirkondadest, kus inimesed tarbivad salvkaevude keemiliselt reostunud ja mikrobioloogiliselt saastunud vett. Vee- ja kanalisatsioonitorustike väljaehitamine loob aluse linnaosa arengule (kinnisvaratehingud ja investorite tulek).
- Töö jätkamine kvaliteediandmete kogumisel ühtses süsteemis, andmeanalüüsi ja linnaplaaniga seostamise täiustamine. Analüüs selle kohta, kas püstitatud kvaliteedi- ja kokkuhoiueesmärkidele lähenetakse või kaugenetakse nendest.
- Kiirete meetmete rakendamine: torustike läbipesu ja remont, et kiiresti parandada võrguvee kvaliteeti tarbija juures ja vähendada praegu kuni 25%-list veekadu torustikes.

- Kasutusest väljalangenud kaevude ja muude puuraukude kindlakstegemine ja nõuetekohane sulgemine.
- Sanitaarkaitsealade rajamine, hooldamine ja alasse mittesobivate ettevõtete ümberprofileerimine või teise linnaossa viimine.
- Kohtpuhastusseadmete jätkuv rajamine objektidele, mis seda vajavad, et toksilised või reoveepuhasti tööd häirida võivad komponendid ei satuks puhastisse.
- Jääkreostusalade saneerimine.
- Teadlikkuse suurendamine kõigil haldus- ja tegutsemistasanditel.
- Probleemide arvestamine üld- ja detailplaneerimise käigus, projekteerimise lähtetingimuste andmisel, projektide läbivaatamisel, lubade väljastamisel, ehitusjärelvalve ja ekspluatatsiooni korraldamisel.
- Riikliku statistilise aruandlusega kogutud andmete analüüs ja ettepanekute tegemine.
- Riikliku veeseirega kogutud andmete analüüs ja ettepanekute tegemine.
- Suurima ohu allikate teadvustamine ja meetmete rakendamine kõigil vajalikel tasandil. Kvaternaari veekihi puurkaevudele ja salvkaevudele on suurima ohu allikad endiste militaarobjektide ja mittekasutatavate tsiviilobjektide vanareostus; jätkuv reostus tegutsevatest ettevõtetest; avariid ja lekkes, kaasa arvatud lekkes kanalisesatsioonitorustikest ja settekaevudest. Kõigile veekihtidele on suurima ohu allikad tamponeerimata puurkaevud.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus ja ametiasutused, AS Tartu Veevärk ja teised veeallikate valdajad. Planeerijad, projekteerijad, ehitajad. Koostöörühmad.

Tartlase roll: Teadlikkus olukorrast, ohtudest ja võimalustest. Keskkonnateadlik käitumine.

Näitajad: Ühisveevõrgust vett saavate elanike protsent, kõik joogivee kvaliteedinäitajad, tarbimist ja kadusid iseloomustavad näitajad inimese kohta, puhasti toimimise tõhususe näitajad, veeseisundi näitajad heitvett vastuvõtvas veekogus, vee-ettevõtte kulutused kuupmeetri vee kohta, perekonna kulutused joogiveele ja reoveele aastas, perekonna kulutused kuupmeetri kohta (vesi ja reovesi).

5.2. Liikumisvõimaluste parendamine ja mootorsõidukite poolt põhjustatud õhusaaste vähendamine

Probleemid:

- autoliikluse pidev kasv ja sellest tulenev õhukvaliteedi halvenemine ning liiklusohutuse vähenemine;
- sundliiklus kesklinna koondunud ameti-, kaubandus- ja teenindusasutuste tõttu;
- sundliiklus suurte magamislinnaosade ja töölkäimislinnaosade olemasolu tõttu;
- liikluskooormuse kasv kesklinna planeeritud ja ehitatud bensiinijaamade tõttu;
- ühistranspordi konkurentsivõimetuse;
- kontseptsioonide ja strateegia puudumine;
- jalgratta- ja jalakäiguteede vähesus, jalgrattasõidu ja tänavavõrgu ohtlikkus;
- kõnniteede puudumine või halb seisukord;
- keskkonnamõju vähene arvestamine liikluskorraldus- ja ebarahuldav parkimiskorraldus suurelamurajoonides;
- transiitliiklus läbi linna, mitte linnast mööda;
- vähesed liikumisvõimalused puuetega inimestele ja halb juurde- ning sissepääs haldus- ja teenindusasutustesse.

Eesmärgid:

- ♣ Mootorsõidukite sujuvam ja ohutum liikluskorraldus, vähem liiklusõnnetusi, vähem müra- ja vibratsiooni inimesele.
- ♣ Vähem sundliiklust.
- ♣ Liikluskorralduse kontseptsioon, tervisliku linnakeskkonna ja loodushoiuga arvestav strateegia.
- ♣ Liiklusvahendite poolt põhjustatud õhuheite vähendamine väiksemate koguste ja puhtam õhk.
- ♣ Ühissõidukite konkurentsivõimelisus, kasutamise kasv.
- ♣ Transiitliiklus ei läbi linna, loodusväärtuste säilitamist arvestav liikluskorraldus.
- ♣ Paremad ja ohutumad liikumisvõimalused puuetega inimestele, jalakäijatele, jalgrattaliiklejatele.

Olukorra iseloomustus: ☹️ 😞 Olukord on halb ja murettekitav. Linnaliikluse ja linna läbivate autode õhusaastekoormuste kohta uuringud puuduvad. Puuduliku rahastamise tõttu on olemasolevad andmerekad lühikesed ega kajasta olukorda enamiku õhku saastavate ainete suhtes. Linnas ei ole ühtki automaatset kompleksset õhuseirejaama. Praegu toimub automaatselt ainult vääveldioksiidi sisalduste seire. Bioindikatsiooniuuringud on rahastamise puudusel katkenud. Liiklusemüra kohta on mõõtmisandmeid väga vähe, modelleerimisuuringuid ei ole tehtud. Liikluskorraldusmeetmed soosivad autoliiklust, mitte jalgrattaliiklust või jalgsikäimist. Linnaliinidel kasutatavate busside hulgas on palju vanu, mille tõttu õhku paisatavate saasteainete kogused on suured ja eriti halb on õhu kvaliteet jalgsi käiva lapse ja täiskasvanu kõrgusel. Kesklinna on ehitatud mitu bensiinijaama (tõenäost riskioobjekti), mis suurendab veelgi kesklinna liiklus- ja saastekoormust. Olukorda kirjeldavad materjalid on kättesaadavad linnaplaneerimise osakonna arenguteenistuses, linnamajandusosakonna keskkonnateenistuses, Tartu Transpordikeskuses, Tartu Tervisekaitsetalituses, Tartu Maavalitsuse keskkonnaosakonnas.

Tartu Agenda 21 taktika: Probleemide teadvustamine, põhjuste põhjalik analüüs. Täpsustavate eesmärkide, kvantitatiivsete ja ajaliste sihtide püstistamine, abinõude plaani koostamine, selle rakendamine ning tulemuslikkuse jälgimine kõigis asjasse puutuvates ametkondades ja kõigil tasanditel.

Tegevused: Olukorra põhjalik kirjeldus ja analüüs koos tegevusvariantide osutamisega; inimkeskse liikluskorralduse evitamine; keskkonnaseisundit kirjeldava ja prognoosiva osa põhjalikumaks muutmine erinevate tasemete planeeringutes; sundliikluse vähendamine linnaplaneerimislike meetoditega; autoliikluse vähendamine hea ühissõidukorraldusega; keskkonda võimalikult vähe saastavate auto- ja bussikütuste kasutamine; jalakäijate alade laiendamine kesklinnas ja ohutute jalgrattateede ehitamine linnaosadest keskusesse ja linnaosade omavaheliseks ühendamiseks; liikluskorraldusmeetmetega ja meetmete täitmise kontrollimisega vähendada autoliiklust ja autode parkimist parkides; uute planeeringute koostamisega eelduste loomine inimsõbralikuks elukeskkonnaks suurelamurajoonides ja selle säilitamiseks eramurajoonides; linna ümbritseva ringtee ja sildade kavandamine, projekteerimine ja ehitamine; vähemalt ühe automaatse õhuseirejaama kavandamine ja käikuvõtmine; bioseire taastamine; korrapärane aruandlus eri tegevusalade poolt põhjustatud õhusaastekoormuste ja meetmete kohta koormuse vähendamiseks; keskkonnateabe süstemaatiline kogumine ja analüüsimine, avalikkuse korrapärane teavitamine ning koolitamine.

Vastutajad ja täitjad: Linnavalitsus, Tartu Transpordikeskus, busi- ja autoettevõtted, planeerijad, projekteerijad ja ehitajad.

Tartlase roll: Teada ja tunda liikluse keskkonnamõju, valida võimalikult keskkonnasõbralikke liiklusvahendeid, liigelda tervist ja keskkonda hoidvalt, vältida kaasliiklejate ohustamist. Küsida ja saada teavet välisõhu kvaliteedi ja liikluse poolt põhjustatud müra ja liiklusega kaasnevate riskide kohta.

Näitajad: Autode ja muude sõidukite arv linnas, autode ja muude sõidukite arv linna ühe ruutkilomeetri kohta, liiklusemüraavaeas inimeste arv, eraautode arv elaniku kohta, ühissõidukite kasutajate arv, busside liiklussagedus, bussiliikluseks sobivate kõvakattega tänavate osatähtsus, lämmastikdioksiidisaldus maapinnalähedases õhus.

5.3. Elektri- ja soojusenergia tootmise ja jaotamise keskkonnamõjud

Probleemid:

- suured kaod elektri- ja soojusenergia jaotusvõrgus, mis tingib ülemäärast tootmist, suuremat saasteainete heidet, suuremaid kulutusi energiale;
- elektri- ja soojusenergia eralditootmine;
- soojusenergia tootmine põhiosas sisseveetavast ammenduvast kütusest;
- energiakokkuhoiumeetmete vähene rakendamine lõpptarbija juures;
- väikekatlamajade planeerimine ja ehitamine, vaatamata linnale kuuluvates katlamajades vabadele soojatootmisvõimsustele ja torustike olemasolule ehituspiirkondades;
- tõese ja täpse keskkonnateabe puudumine või halb kättesaadavus.

Eesmärgid:

- ♣️ Väiksemad soojakaod tootja juures, jaotusvõrkudes ja tarbija juures.
- ♣️ Jõukohane hind, selge ja arusaadav hinnakujundusmehhanism.
- ♣️ Keskkonnahoidlikult ja võimalikult kohalikest kütustest või muudest ressurssidest toodetud elekter ning soojus.
- ♣️ Minimaalne õhusaastus.
- ♣️ Planeeringuline selgus ja planeeringutest kinnipidamine.

Olukorra iseloomustus: ☹️ Olukord on halvenemas linna teatud piirkondades. Keskkonnakaitse poolest paranes olukord pidevalt kuni 1996. aastani. Kesklinna piirkond viidi üle keskküttele, likvideeriti väikesed söekatlamajad. Suurtes katlamajades asendati väälirikas masuut maagaasi ja osaliselt kohalike kütustega. Seoses ümberehitusega projekteeriti kõigisse suurematesse katlamajadesse ja võeti kasutusele suitsugaaside puhastusseadmed (elektrifiltrid, multitsüklonid). Alates 1996. aastast on Tartus lisandunud gaasiküttel väikekatlamaju (uusi punktreostusallikaid ja riskiojekte). Planeerimisel ei järgita kehtivat üldplaneeringut. Üldine tulevikukava puudub.

Tartu Agenda 21 taktika: Kaasa aidata säästva energiamajanduse loomisele ja hea keskkonnapraktika rakendamisele kõigil otsuste tegemise ja nende elluviimise tasanditel.

Tegevused: Kadude vähendamine. Täpsed mõõtmised, toesel tabel põhinev majandus- ja keskkonnamõju analüüs parima võimaliku tehnoloogia ja keskkonnameetmete rakendamiseks. Kohalike kütuste osatähtsuse suurendamine või võimalike uute varude kasutuselevõtu ettevalmistamine (jäätmel). Linna energiakasutuse tulevikukava väljatöötamine ja energia- ning saasteainete bilansi koostamine, arvestades kõiki keskkonnaaspekte, kaasa arvatud riskianalüüs. Energiakokkuhoiumeetmete ja korras majapidamise põhimõtte rakendamine kõigi energiatootjate ja -tarbijate juures. Kontroll, teave ja tagasiside energeetikaga seotud ressursikasutusest ja keskkonnakoormusest nii asjaga seotud ametkondade kui elanikkonna seas. Iga-aastaste keskkonnamõjude koostamine kõigil tasanditel lisaks kohustuslikele majandustegevuse aruannetele. Energeetiliste varude täieliku loetelu koostamine, tasuvus- ja kulutõhususuuringute korraldamine. Riskianalüüs. Selgelt määratletud eesmärkide püstitamine ja näitajate kasutamine eesmärkidele lähenemise mõõtmiseks. Juhend- ja teabematerjalide koostamine ja levitamine hea keskkonnapraktika tagamiseks.

Vastutajad ja täitjad: Asjaomased ettevõtted, korraldavad ja järelevalvet teostavad ametiasutused.

Tartlase roll: "Oma maja korda" põhimõtte rakendamine, aktiivne dialoog tootjate ja jaotajatega. Õigus küsida ja saada teavet keskkonnamõjude kohta.

Näitajad: Majandusnäitajad nagu püsikulud, muutuvkulud, välditud kulud jne; kasutus- ja kokkuhoiunäitajad elaniku ja toodanguühiku kohta; keskkonnanäitajad, nagu süsinikoksiidide, lämmastikoksiidide, vääveldioksiidi ja tahkete osakeste heide, põhjatuha ja/või lendtuha kasutamise protsent.

5.4. Jäätmetekke vähendamine ja jäätmekäitluse korrastamine

Probleemid:

- kõigi jäätmeliikide koguste suurenemine;
- tekkekohas ei sorteerita jäätmeid korralikult;
- hais ja mustus jäätmekogumiskohtades, eriti pärast jäätmekonteinerite tühjendamist;
- sorteeritud jäätmete äraandmine on vaevarikas;
- eriotstarbelistesse konteineritesse pannakse muud prügi;
- prügimäele viidavad jäätmed sisaldavad ohtlikke, korduskasutatavaid ja/või ümbertöötamiskõlblikke materjale;
- riik ei ole täitnud talle seadusega pandud kohustusi, mistõttu normaalne jäätmehoole on häiritud;
- informatsioon jäätmehooldevõimalustest on ebapiisav;
- jäätmekäitlusettevõtete tegevus jätab soovida;
- teenuse hindades valitseb ebaselgus, ei rahulda teenuse hinna ja kvaliteedi suhe.

Eesmärgid:

- ♣️ rahulolu jäätmekäitlusettevõtete tegevusega;
- ♣️ hindade selgus ning vastuvõetav teenuse hinna ja kvaliteedi suhe;
- ♣️ puhtus ja kord jäätmekogumiskohtades, mahutid eriotstarbeliste jäätmete jaoks;
- ♣️ väiksemad jäätmekogused prügilas;
- ♣️ normaalne jäätmehoole: igaüks täidab talle pandud kohustusi;
- ♣️ toksilised jäätmed ei satu looduskeskkonda ega toiduahelasse, ohtlikud jäätmed ei satu prügilasse;
- ♣️ kasutamiskõlblikud asjad jõuavad abivajajate kätte inimväärikust mitteriivaval viisil;
- ♣️ piisav ja kergestikättesaadav teave jäätmehooldevõimalustest.

Olukorra iseloomustus: 😐 ☹️ Olukord on rahuldava ja halva piiril. On rakendatud ohtlike jäätmete (akud, patareid, vanaõlid jm) ning teisese toorme (klaas, paber, kalts) kogumine. Klaastaara vastuvõtt korduskasutamiseks toimib. Alustatud on kartongist mahlapakendite ja alumiiniumpurkide vastuvõttu. Rajatud on alaline ohtlike jäätmete vastuvõtupunkt ja sisse seatud ohtlike jäätmete kogumine bensiinijaamades ja patareide kogumine kauplustes. Aeg-ajalt teavitatakse elanikkonda ajalehes ja raadios. Elanikkonna olmejäätmeid veetakse

jäätmekäitlusettevõtetega sõlmitud otselepingute alusel. Prügila keskkonnamõjud on kaardistatud ja prügilala väljaehitamise projekt koostatud. Läbi töötamata on olmejäätmete käitlemise ajakohaste tehnoloogiate rakendamine (põletamine, biogaasistamine). Praegu ainsana kasutatav ladestamine prügilasse on tänases keskkonnatehnoloogilises mõttes ja säästva arengu seisukohalt madala eelistusastmega (jäätmetes sisalduv energia jääb kasutamata) ja ainult väljaminekuid nõudev tegevus (vedu küllalt kaugel maa taha, pidevalt suurenevad saastekahjuhüvitisel). Järgimisele kuuluvad prioriteedid: jäätmetekke vältimine; jäätmekoguste ja nende ohtlikkuse vähendamine; jäätmete taaskasutuse laiendamine nii otseses ringluses, materjaliringluses kui ka energeetilise toormena; jäätmete nõuetekohane töötlus ja ohutustamine; võimalikult väikeste koguste ohutu ladestamine või matmine eeskujulikult välja ehitatud prügilasse.

Tartu Agenda 21 taktika: Osalemine elanikkonna teavitamises, võrdlevate näitajate süsteemi loomine ja rakendamine, kaasaaitamine uue teenindussüsteemi väljatöötamisele ja rakendamisele. Teostatavusuuringute algatamine ja korraldamine parima võimaliku keskkonnapraktika kasutuselevõtuks.

Tegevused: Vana toimiva süsteemi edasiarendamine. Sorteerimisvõimaluste suurendamine korrusmajapiirkondades. Linna poolt rahastatavate sorteeritud jäätmete vastuvõtupunktide loomine eramupiirkondades, et prügilasse ei satuks ei kasutuskõlblikke ega keskkonnohtikke jäätmeid. Prügiveokulude vähendamine. Haiglajäätmete ohutu käitluse korraldamine. Hea jäätmekäitluskogemuse, tunnustamise ja ergutusvahendite rakendamine (Tammelinna Elanike Ühenduse algatuse laiendamine teistesse linnaosadesse). Toorme ja materjalide kokkuhoidlik kasutamine. Jäätmetest põhjustatud keskkonnareostuse kõrvaldamine. Jäätmetega saastatud alade puhastamine.

Vastutajad ja täitjad: Asjaomased ettevõtted, korraldavad ja järelevalvet teostavad ametiasutused, linnavalitsus.

Tartlase roll: Olla õpihimuline, osata küsida ja saada teavet, luua oma parim viis jäätmetega ümberkäimiseks, vahetada kogemusi naabritega.

Näitajad: Teenuse olemasolu, hinna ja kvaliteedi suhe, tekkivad kogused liikide kaupa ja elaniku kohta, korduskasutuseks ja/või töötlemiseks kogutavate jäätmete kogused ja nende protsent üldkogusest, prügilasse ladestatavad kogused kokku ja elaniku kohta. Selge ning kättesaadava teabe ja aruannete olemasolu.

6. Tartu Agenda 21 koostamise kogemused

6.1. Seni kasutatud meetodid ja tööviisid

Tartu Agenda 21 protsessi meetodid ja tööviisid hõlmavad tegevusi nii omaavalitsuse sees kui ka sellest väljapoole väljapoole suunatud tegevusi, kattes valdkonnad: omaavalitsuse toimimise toetamine, säästva arengu põhimõtete hõlmamine koostatavatesse planeeringutesse, tegevuskavadesse, projektidesse, olmesse, teadlikkuse suurendamine ja koolitamine, põhjalikum koostöö avalikkusega ja sihtgruppidega, partnerlus, uute poliitikate, strateegiate ja tegevusplaanide loomine, nende elluviimisele kaasaaitamine, eesmärkide saavutamise jälgimine, mõõtmine, ülevaadete ja kokkuvõtete tegemine.

Kokkuvõtlik loetelu kasutatud meetoditest ja tööviisidest:

- Olukorra ja arengutunnetuse põhjalikum määratlemine arvamuste ja hoiakute ning keskkonnahoidliku käitumise uuringute põhjal.
- Keskkonnaseisundi põhjalikum määratlemine keskkonnainformatsiooni süstematiseerimise, korrastamise ja andmekogude loomise ning uute instrumentaalmõõtmiste ja laboriuuringute põhjal. Ekspertarvamuste ja hinnangute küsimine.
- Kaks ettekande- ja rühmatööfoorumit (Tartu keskkonnapoliitika, säästva arengu ja keskkonnakaitse-eesmärkide saavutamine, 7.-8. detsember 1997); säästev sotsiaalne areng: sotsiaalne õiglus ja sotsiaalne tõrjutus, 29. mai 1998).
- Üks teabepäev-seminar (18. veebruar 1998).
- Teabe- ja ideekoosolekud linnavalitsuse osakondades (ehituskorralduse osakond, rahandusosakond koos maakorralduse osakonnaga, välissuhete ja ettevõtluse arengu osakond, linnamajanduse osakond (korraldajad: osakonnajuhatajad, teemajuhid: Irja Alakivi ja Anneli Kährik)
- Keskkonnakaitsepõhimõtte "oma maja korda" rakendamine linnavalitsuse struktuuriüksustes (keskkonnakaitse-eesmärkide püstitamine linnavalitsuse struktuuriüksustes - püstitas 4 osakonda: haridusosakond, ehituskorralduse osakond, juriidiline osakond ja rahandusosakond).

- Intervjuud osakonnajuhatajatega - osakonnajuhatajat õnnestus intervjuuerida juriidilises osakonnas, välissuhete ja ettevõtluse arengu osakonnas, ehituskorralduse osakonnas, maakorralduse osakonnas ja linnamajanduse osakonnas. Linnaplaneerimise, linnavarade ja haridusosakonnas toimusid samuti intervjuud, kuid mitte osakonnajuhatajatega. Intervjuuerija ja kokkuvõtte vormistaja: TÜ avaliku halduse üliõpilane Leno Saarniit.
- Üliõpilaste konsulteerimine keskkonnahoiu alal.
- Osalemine paralleelselt arendatavates projektides (Tartu 2012 üritused, Tartu üldplaneeringu koostamine, kutse peale teistes omavalitsustes, Eesti Agenda 21, Läänemere piirkonna Agenda 21 jm).
- Kirjalik informatsioon ajalehtedes (Postimees: 3 täislehekülge, lühemaid artikleid ja teateid) ning ajakirjades (Keskkonnatehnika, UBC Environmental Bulletin; A Future for Large Housing Estates, Berlin 1998; Environmental Improvements in Pre-Fabricated Housing Estates, Berlin 1996).
- Visioonide, poliiticate, strateegiate ja tegevuskavade loomine ja läbiarutamine Tartu Agenda 21 koostamisel töörühmades ja alltöörühmades ning asjatundjate poole pöördumine.
- Ettekanded või materjalid konverentsidel ja koosolekutel.
- Paralleelselt koostatavate projektide toetus Tartu Agenda 21-le: Tartu üldplaneeringu keskkonnamõju hindamine, maakonnaplaneering, Tartu 2012 visioon.

6.2. Saavutused

- ♣ Tartu keskkonnapoliitika ja alusdokumentide struktuuri väljatöötamine.
- ♣ Põhimõtteline otsus luua rahvusvahelisele standardile vastav keskkonnakorraldussüsteem Tartu Linnavalitsuses.
- ♣ Müüdi "tartlane joob kvaliteetset joogivett" purustamine, tegeliku olukorra väljaselgitamine, teadvustamine otsusetegemise ettevalmistajatele, otsuste ettevalmistajatele ja otsuste täitjatele. Ühtse kõiki vee kvaliteedinäitajaid hõlmava andmekogumissüsteemi väljatöötamine ja seostamine kohtteabega ning loodud andmekogude ühiskasutusse võtmine (linnavalitsus, Tartu Tervisekaitsetalitus, TÜ Tervishoiu Instituut, Tartu Maavalitsus), esmaste abinõude kiire kasutuselevõtmine (nimetatud asutuste esindajatest koosnev laiapõhjaline töörühm koostöös AS-iga Tartu Veevärk).
- ♣ Partnerlusidee taaselluäratamine.
- ♣ Tehnilise infrastruktuuri ettevõtete keskkonnapoliitika (keskkonnakaitse-eesmärkide alused) väljatöötamine ja dialoog ettevõtetega.
- ♣ Keskkonnaharidus Tartus: visioon ja tegutsemisettepanekud.
- ♣ Säästva arengu strateegia aluste koostamine koostöös Tartu Maavalitsuse keskkonnaosakonnaga, järkjärguline täiendamine, kava nende elluviimiseks ja tulemuste jälgimiseks linnavalitsuse koordineerimisel.
- ♣ Tugevuste ja võimaluste, nõrkuste ning ohtude teadvustamine.
- ♣ Linlaste teadlikkuse kasv ja aktiivsem osalemine arengukavade ja planeeringute koostamise käigus ja avalikel aruteludel.

6.3. Tartu Agenda 21 käigus valminud tööd

1997. a:

1. Hinnang Tartu elukeskkonna seisundile. Keskkonnaalased arvamused ja hoiakud. Keskkonnaalane käitumine. Keskkonnaprobleemide tähtsuse tunnetamine. Nelja uuritud sihtgrupi (Tartu Linnavalitsuse struktuuriüksustes töötavad ametnikud, Tartu Linnavalikogu liikmed, Tartu ettevõtete tippjuhid, loodusteadusi ja keskkonnakaitset õpetavad Tartu koolide õpetajad) analüüs. Koostajad: Anneli Kährk ja Irja Alakivi, Tartu, august 1997. Uuringut ja tagasisidet sihtgruppidele toetas Kohalike Omavalitsuste Tugifond.
2. Tartu Agenda 21 ja TARTU 2012 keskkonnahoiu esimene seminar-foorum. Kokkuvõte. Irja Alakivi.

1998. a:

1. Tartu Agenda 21 ja Tartu 2012 keskkonnahoiu seminar-teabepäev 18. veebruar 1998. Kokkuvõte. Irja Alakivi.
2. Säästva arengu põhimõtetest lähtuv alusdokumentide süsteem ja Tartu keskkonnapoliitika Tartu 2012 keskkonnaosa ja Tartu Agenda 21 jaoks. Uku Alakivi, Tartu 1998.
3. Tartu keskkonnahoiu põhimõtted (Tartu LV istungi protokoll nr 6, otsus 5.1)
4. AS-le Tartu Veevärk kuuluvate puurkaevude vee kvaliteediandmete koondtabel. Andmekogu 1986-1997. Töörühma juht Irja Alakivi, vastutav toimetaja prof Astrid Saava, konsultant dr Sirje Raud. Koostajad: Liili Siilbek, Ülle Mürsepp, Kristel Randpalu. Tartu, märts 1998
5. Tartu linna puurkaevud (AS Tartu Veevärk puurkaevud, ametkondlikud puurkaevud, tamponeerimata puurkaevud). Andmekogu. Siim Väikmann, Tartu, mai 1998.

6. Tartu linnas asuvate ametkondlike puurkaevude vee kvaliteediandmete koondtabel. Andmekogu. Tartu, mai 1998. Töörühma juht Irja Alakivi, vastutavad toimetajad prof Astrid Saava ja dr Sirje Raud. Koostaja Aili Lepik. Tehniline toimetaja Ülle Mürsepp.
7. Tartu linna puurkaevude asukohtade kaart 1:10 000 (kasutatav APS-Red programmis, väljatrükkid Microstation programmi abil). Koostaja Siim Väikmann, töörühm KIA-VESI. Tartu, 1998.
8. Tartu salvkaevude sanitaarne seisund ja vee kvaliteet (1991-1997). Andmekogu. Tartu, mai 1998. Prof. Astrid Saava, dr Sirje Raud. Koondtabeli koostamise koordineerija Irja Alakivi. Tehniline toimetaja Ülle Mürsepp. Andmekogu on koostatud 1991-1997 läbi viidud uuringute põhjal, läbiviijad Kersti Pärna, Diva Eensoo, Aili Lepik ja Diana Paris.
9. Keskkonnaharidus Tartus. Visioon. Koostaja Ene Örd, Tartu, aprill 1998.
10. Tartu Agenda 21 ja Tartu 2012 Säästlik ja keskkonnahoidlik areng: Säästva sotsiaalse arengu foorum. Toimus 29. mail 1998. Kokkuvõtte. MTÜ Peipsi Järve Projekt.
11. Tartu linnas ja Tartu maakonnas asuvate pinnaveekogude supluskohtade veekvaliteedi koondtabel (1989-1997). Koostaja Sirje Raud. Vastutav toimetaja prof Astrid Saava, tehniline toimetaja Ülle Mürsepp. Töörühma juht Irja Alakivi. Tartu, juuni 1998.
12. Ülevaade Tartu ja Tartumaa õhusaastekoormustest ja õhku saastavatest ettevõtetest (paiksed õhusaasteallikad) Koostaja Herkki Olo, TÜ geograafiaüliõpilane. Juhendaja Irja Alakivi, Tartu, juuli 1998.
13. Lühülevaade Tartu linna erakaevude sanitaarsest seisundist ja vee kvaliteedist. Koostanud prof. Astrid Saava, Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituut, Tartu, 1998.
14. Tartu välisõhu kvaliteediandmete koondtabel. Koostaja TÜ geograafiaüliõpilane Herkki Olo. Juhendaja Irja Alakivi, Tartu, august 1998.
15. Teemaraamat Sotsiaalne õiglus ja sotsiaalne tõrjutus. Koostaja Indrek Kärner, Tartu 1998.
16. Tartus kaitse alla võetud loodusobjektid. Uku Alakivi. Teabekogu programmis APS-RED ja paberkandjal. Tehniline teostus Herkki Olo ja Jaan Ainelo. Tartu, oktoober 1998.
17. Eesti uue joogivee standardiga normitud toksiliste ainete uurimine Tartu joogiveeallikate vees. Rakendus-uuringu lõpparuanne. Koostajad dr Sirje Raud ja prof Astrid Saava. Tartu, 1998.

6.4. Koostöö teiste programmide ja projektidega ning keskkonnahoiu ja säästva arengu kandepind Tartus

Säästva arengu temaatika on laiaulatuslik ja kõikehõlmav. Säästva arengu aspekte on arvestatud ja arvestatakse Tartu Agenda 21 elluviimisel ja järgmistes töödes:

Arengustrateegia Tartu 2012

Tartu linna arengukavad.

Tartu üldplaneering - paralleelselt üldplaneeringu koostamisega toimuv keskkonnamõju hindamise projekt.

Tervete linnade projekt - alles algusjärgus, kuid on säästva arengu teemale suunatud.

Säästva arengu teema on läbi töötatud ja kajastub järgmistes põhidokumentides:

Tartu Maavalitsus

Tartumaa 2000+: Lisaks üldisele koostöötahtele on oluline lähtuda säästva arengu printsiipidest. (tsitaat)

Tartumaa maakonnaplaneering: Kestva ja säästva arengu aluste kujundamine Tartumaal toimub säästliku arengu kontseptsioonis ja nn Torremolinose (Euroopa regionaalplaneerimise) Hartas väljatoodud nelja üksteisest sõltuva eesmärgi saavutamise kaudu. Nendeks eesmärkideks on:

- piirkondade tasakaalustatud sotsiaal-majanduslik areng;
- elukvaliteedi parandamine;
- vastutustundlik loodusvarade kasutamine ja keskkonna kaitsmine;
- mõistlik maakasutus;
- preventiivne printsiip (keskkonnaprobleemide ennetamine jäätmete hulga ja ohtlikkuse ja energiakasutuse vähendamise);
- toodete ja tehnoloogiliste süsteemide elütsükli analüüs;
- Euroopa Liidu kasutatava keskkonnakorralduse ja auditi sisseviimine;
- tarbijate keskkonnahoiu alane mõjutamine;
- saastaja hüvitab kahjud printsiip. Oluline koht eelnimetatud eesmärkide saavutamisel on planeeringutega kaasnev keskkonnamõjude hindamine. (tsitaat)

**Tartu Ülikool koos
allasutustega**

Tartu Ülikooli arengukava (TÜ Nõukogu 27.06.1997 otsusnr 38, muudetud TÜ Nõukogu 19. juuni 1998. a määrusega nr 9): *Ülikool peab oluliseks säästva arengu ning keskkonnahoiu kontseptsiooni ning sellest johtuvalt töötab välja Tartu ülikooli keskkonnakorralduse süsteemi.* (tsitaat)

**Eesti Põllumajandusülikool
koos allasutustega**

Arengukavas veel ei kajastu. EPMÜ esindajad töörühmas algatavad teema läbitöötamise uue arengukava koostamise käigus.

Tartu koolid ja huvikoolid

Koolide Agenda 21 koostamist koordineerib Tartu Noorte Loodusmaja.

Organisatsioonid

Loodusuurijate Selts, Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjon, Eesti Ökoloogiakogu, Eesti Looduskaitse Seltsi Tartu osakond, Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering, Eesti Roheline Liikumine, Ajakiri Eesti Loodus, Eestimaa Looduse Fond, Tammelinna Elanike Ühendus, Tartu Noorte Loodusmaja, Keskkonnaklubi Scarabaeus, Teadlaste Liit, Sihtasutus Tere (teadlased regioonidele) jm. Tegevused toimuvad, teabevahetus linnavalitsusega toimib, kuid võiks olla süsteemsem.

6.5. Tartu Agenda 21 tulevik

Tartu Agenda 21-ga alustatud süsteemse töö jätkumise eelduseks on Tartu Linnavolikogu ja Linnavalitsuse toetus tegevuste elluviimisele, jätkuv toetus ja koordineerimistöö seni veel puudutamata teemade läbitöötamiseks ja juba käsitletud teemade käsitlemise süvendamiseks ning järgnevate dokumentide koostamiseks, et tuua Tartusse maksimaalselt rahvusvaheliste keskkonnaprojektide raha, teadmisi, oskusi, töökohti jne - kõike seda, mida on vaja, et püsida konkurentsivõimse ja veelgi enam - olla juhtgrupis ning abistada ja toetada Eesti teisi omavalitsusi nende ees seisvate probleemide määratlemisel, põhjuste kõrvaldamisel ja lahenduste otsingul. Arusaamine tegevuse mitmepoolsest kasulikkusest. Kavandatud tegevuste süsteemne elluviimine ja tagasiside. Töörühmas aktiivselt osalenud partnerite jätkuvalt hea tegevus oma asutustes, klubides, huviorganisatsioonides ja kodudes. Ülevaadete ja kokkuvõtete regulaarne tegemine ja tegevusplaanide täpsustamine.

On oht, et head otsused jäävad ellu viimata; vastutuse olulisust ei teadvustata; riigikogu ja ministriumid teevad omavalitsusi mittetoetavaid või ebavõrdset süvendavaid otsuseid, linlased muutuvad passiivseks; liiga liberaalne majanduspoliitika jätkub.

7. Tartu Agenda 21 tähelepanukese

Tartu Agenda 21 kohaliku elu edendamist ja elukeskkonna seisundi katkematut parendamist taotleb tegevus, saab selle nime all jätkuda vähemalt sajandi, kasvades seejärel üle Tartu Agenda 22-ks jne. Programmil Tartu Agenda 21 on kolm ulatust. Tartu - see on identiteet, mitmete aastatuhandete taha ulatuvad juured ja kohaliku elu edendamine vaatamata kõigile raskustele. Agenda - see on sulatumine rahvusvahelisse säästva arengu liikumisse ja -keskkonda. 21 - see on sajand täis ootusi ja arengut (edasiliikumist). Igauht toetatakse ja innustatakse püstitama Tartu Agenda 21 raames uusi eesmärke ning tegutsema nende saavutamiseks.

Tartu Agenda 21 tähelepanukeskmes on:

- teadlikkuse, oskuste ja vastutustunde kasvatamine kõigis keskkonnahoiu ja säästva arengu valdkondades;
- partnerluse ja võrgustikukoostöö edendamine parema keskkonnaplaneerimise huvides;
- kvaliteetse, selge ja arusaadava keskkonnateabesüsteemi loomine, teabe avalikkusele kättesaadavaks tegemine ning avalikkuse osaluse edendamine;
- säästva arengu põhimõtteid sisaldavate põhidokumentide ja juhendmaterjalide koostamine, rakendus- uuringute algatamine ja korraldamine; keskkonnahoiu, majanduse ja sotsiaalsfääri vahelise ning omavalitsuse, regiooni, riigi ja maailma vahelise partnerluse jätkumine ja süvenemine;
- otsusetegemise täiustamine.

Tartu Agenda 21 ettevalmistamisel osalenute nimistu

A	Jaan Ainelo (TR-KIA) Irja Alakivi (TA21, SKHA, TR-KIA) Uku Alakivi (TA21, TR-KIKPL juht) Ille Allsaar Inge-Ly Ansip Helve Arukask (TR-KIA) Mati Arulepp (TR-KT) Tiiu Arr Monika Aunpuu	Tartu LV Kantselei Tartu LV LPO, TA21 töögrupi juhi asetäitja ja koordinaator Eesti Keskkonnainspeksioon, toimetuskolleeegiumi liige Linnade Liit Tartu LV LPO Tartu LV LMO TÜ doktorant Tartu Tervisekaitsetalitus Jõgeva Maavalitsus
B	Marek Bamberg Malle Blumenau	TÜ Kinnisvaraosakond Tartu LV VEAO
E	Kaljo Ellik Raigo Ernits	Kuressaare Linnavalitsus TÜ magistrant
F	Toomas Frey (TA21, TR-KIKPL)	EPMÜ professor, toimetuskolleeegiumi esimees
G	Jüri Ginter Mihkel Gross (TA-KT)	OÜ Maaelu Arengu Keskus, säästva sotsiaalse arengu foorumi juht EPMÜ, AS Kobras
H	Margus Haidak Jaanus Harro Karin Hellat (TA-KT) Olavi Hiimäe Küllil Hovi	Tartu LV VEAO Tartu Ülikool TÜ Lõuna-Eesti Keskkonnainstituut EPMÜ
I	Anto Ili (TA21, SKHA, KT2012) Hendrik Ilves Veljo Ipits Viivi Irs Mari Ivask (SKHA) Urmas Ivask	Tartu Linnavalitsus, TA21 töögrupi juht Tartu LV EKO Tartu Linnavolikogu Arengu- ja planeerimiskomisjon Tartu LV VEAO EPMÜ professor Tartu LV LMO
J	Jüri Jagomägi (TR-H juht) Sirje Janikson (TR-KH) Arvo Järvet (TR-KT) Fred Jüssi	AS REGIO Tartu Noorte Loodusmaja TÜ Geograafia Instituut Loodusetundja ja -vahendaja
K	Ly Kaasik Marko Kaasik (TA21) Heda Kala (TR-KH) Küllil Kalamees-Pani Toomas Kapp (TA21) Heli Kask Hilja Kikas (TR-KIA, vaatleja) Veljo Kimmel (TR-KT) Lembit Kitse Inga Kiudorf (TR-H) Helle Kont (TR-KH) Mait Kriipsalu (TR-KT) Ruth Kurss Neeme Kärbo Indrek Kärner	Tähtvere Vallavalitsus Tartu LV LMO Tartu LV HO Tartu Noorte Loodusmaja AS Tartu Veevärk ÜRO Arenguprogramm Tartu Maavalitsus TÜ, FI Tartu LV Sotsiaalabi osakond Tartu LV LMO Tartu Noorte Loodusmaja EPMÜ, AS Hilaris Tartu LV LPO AS Kinnisvaraekspert OÜ Maaelu Arengu Keskus, säästva sotsiaalse arengu foorumi juht
L	Eino Laas (TR-H) Rochelle Lawson Imbi Lang (KT-T2012) Tiit Lepasaar Aili Lepik (TR-KIA)	Tartu LV LMO SEI-Tallinn Tartu LV LPO Lõuna-Eesti Keskkonnakaitse Instituut Tartu Tervisekaitsetalitus

M	Aleksander Maastik (TA21) Ülo Mander (TA21, TR-KIKPL) Tiina Margus Peep Mardiste Viktor Masing (TR-H) Ülle Mauer Roman Mugur Ruta Mürk (TR-KH)	EPMÜ emeriitprofessor TÜ professor, toimetuskolleeegiumi liige Tartu LV, LMO Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering TÜ emeriitprofessor Tartu LV LMO Tartu linnapea (end) Kodukasvatuskeskus
N	Lembit Nei Rivo Noorkõiv	OÜ Tartu Keskkonnauuringud EKE-Ariko
O	Robert Oetjen (TA21) Hanno Ohvril (SKHA) Ahto Oja Tõnu Oja (TR-KT) Silvi Ott (TR-KIA) Aita Ottas (TA21, SKHA)	Eestimaa Looduse Fond TÜ SEI-Tallinn, Capacity 21/EESTI 21 projektijuht TÜ AS Tartu Veevärk AS Postimees
P	Valdeko Palginõmm Jaak Palumets (TR-H) Uno Parm (TA21, TR-KIKPL, SKHA) Heik Past Karin Pihl (TR-KH) Meelis Polakese Andres Pool Monika Prede Eda Põldma (TR-H)	AS ENTEC TÜ Botaanikaaed Tartu Maavalitsus Kehtna Vallavalitsus Tartu LV HO Tartu Tervisekaitsetalitus Tartu LV LMO Otepää Linnavalitsus Tartu LV LPO
R	Mati Raamat Raivo Rand (TA21) Miia Rannikmäe (TR-KH) Indrek Ranniku (TR-H) Sirje Raud (TR-KIA) Mari Reinik (TR-KT) Juhan Ruut Jüri Ruut (TR-KT)	Tartu LV LPO Rand ja Tuulberg Grupp TÜ, Tamme Keskkool Tartu LV LPO Tartu Tervisekaitsetalitus Tartu Tervisekaitseinspektiooni Kesklabor Eesti Roheline Liikumine Tervisekaitseinspektioon
S	Astrid Saava (TR-KIA vastutav toimetaja) Maido Schmidt Reet Sarv Liili Siilbek (TR-KIA) Ene Solom Margit Säre	TÜ professor AS Tamme Soojus Tallinna Linnavalitsus AS Tartu Veevärk Valga Linnavalitsus Peipsi Järve Projekt
T	Elvi Tani (KT-T2012) Kai Tamm Margit Teller (TR-KH) Toomas Tenno (TA21, TR-Ktjuht, SKHA) Hardi Tullus (TA 21, SKHA) Anli Tummi	Tartu LV LPO Tartu LV Linnaarstiteenistus Tartu Õpetajate Seminar TÜ professor EPMÜ professor Tartu LV LPO
U	Heiki Unt	Tartu LV KO
V	Sirje Vabrit (TR-H) Ain Valu Avo Veermäe (TA21, TR-KIKPL) Kees Vinjen Siim Väikmann (TR-KIA)	EPMÜ Põltsamaa Maavalitsus Tartu LV, HO Eesti Linnade Liit AS Tartu Veevärk
Ö	Ene Örd (TR-KH) Igor Örd (TR-H)	Tartu Noorte Loodusmaja Vabakutseline

Eritähistuse puudumisel nime taga tähendab osalemist foorumitel või seminar-teabepäeval.

Kasutatud lühendid:

TA21	Tartu Agenda 21 töögrupp
SKHA	Tartu 2012 ettevalmistamise teemagrupp Säästlik ja keskkonnahoidlik areng
TR-KIA	Töörühm Keskkonnainformatsioon ja -aruandlus (põhiliselt KIA-VESI)
TR-KIKPL	Töörühm Keskkonnaideoloogiad ja keskkonnaplaneerimine
TR-KT	Töörühm Keskkonnatehnoloogiad
TR-H	Töörühm Haljastus
TR-KH	Töörühm Keskkonnaharidus

Eriline tänu hr Ahto Ojale, hr Peep Kirsimale, hr Jussi Jauhiainenile, hr Aleks Lenznerile, hr Jüri Kõrele, pr Aino Hallerile, pr Anneli Kährikule, hr Hindrek Lootusele, Tammelinna Elanike Ühendusele ja Keskkonnaklubile Scarabaeus.

Sügav tänu kõigile, kes suuliste või kirjalike konsultatsioonide ja kommentaaridega või muul viisil töö valmimisele kaasa aitasid.

Tartu koolide Agenda 21 ettevalmistamisel 1998. a osalenud koolid:

Tartu Kivilinna Gümnaasium	Tartu Tamme Gümnaasium
Tartu Raatuse Gümnaasium	Hugo Treffneri Gümnaasium
Tartu Kommertsgümnaasium	Tartu Descartes'i Lütseum
Tartu Forseliuse Gümnaasium	Tartu Mart Reiniku Gümnaasium
Tartu Kunstigümnaasium	Tartu Annemõisa Kool
Tartu Veeriku Kool	Tartu Toitlustus- ja Teeninduskool
Tartu Tööstuskool	Eesti Merehariduskeskuse Ametikooli Tartu Filiaal
Tartu Noore Tehnikamaja	Tartu Noorte Loodusmaja

Töö jätkub Tartu Noorte Loodusmaja juhendamisel koostöös Tartu Agenda 21 projektiga.

Kas on võimalik leida algmaterjale

Capacity 21 / Eesti 21 säästva arengu andmebaas koos linkidega põhidokumentidesse ja olulisematesse rahvusvahelistesse ja kodumaistesse materjalidesse (eesti ja inglise keeles)

www.agenda21.ee

Tartu Linnavalitsuse Infopunkt

Raekoja plats 14

Tartu Linnavalitsuse kodulehekülj internetis

<http://www.tartu.ee/>

Tartu Linnavalitsuse arenguteenistus, Raekoja plats 3, tuba 403

väike teabekogu kohapeal kasutamiseks

Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna filiaal, Lai tn 34, Tallinn

mahukas teabekogu

TÜ Teaduslik Raamatukogu, Struve tn 1, Tartu
Eesti Rahvusraamatukogu, Tõnismägi 2, Tallinn

väga mahukad teabekogud ja erisaalid Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu dokumentide kasutamiseks

Keskkonnahoidlikult arenev, sotsiaalselt õiglane ja majanduslikult mõtleval Tartu

Kuupäev:

Minu poolt väljendatu on (palun märkige):

- ☐ Arvamus
- ☐ Seisukoht
- ☐ Täiendus- või parandusettepanek
- ☐ Kommentaar
- ☐ Minu hea kogemus
- ☐ Teave ettevõtte, asutuse, organisatsiooni võimalustest, saavutatud tulemustest või headest uutest algatustest.

Nimi _____

Aadress _____

Telefon _____

Faks _____

e-mail _____

Teie andmete olemasolu korral on Tartu Agenda 21 koordinaatoril ja toimetuskolleegiumil võimalik Teile vastata või edastada Teie pöördumine vastamiseks asjaomasele asutusele või linnavalitsuse struktuuriüksusele.

Palun saatke oma ettepanekud aadressil:

TARTU AGENDA 21, Tartu Linnavalitsus,
Linnaplaneerimise osakond, Raekoja plats 3,
51003 Tartu

T ä n a m e T e i d a j a j a t ä h e l e p a n u e e s t !